

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
МІБО

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студента **Гаврилюк А. П.**

академічної групи **035м-18в**

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно)», перша - англійська

на тему: Соціокультурні особливості англійських та німецьких фразеологізмів та способи їх перекладу українською мовою

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доц. Кабаченко І.Л.			
розділів:				
1.Теоретичний				
2.Практичний				
Рецензент	доц. Нестерова О.Ю.			
Нормоконтролер	доц. Орел М.В			

Дніпро
2019

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри

перекладу

Введенська Т.Ю.

(підпис)

(прізвище, ініціали)

« _____ » _____ 2019 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр

студенту **Гаврилюк А. П.** академічної групи 035м-18в
(прізвище та ініціали) (шифр)
спеціальності **035 Філологія**
спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно) », перша - англійська

на тему: Соціокультурні особливості англійських та німецьких фразеологізмів та способи їх перекладу українською мовою

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від

Розділ	Зміст	Термін Виконання
1. Теоретичний	Теоретичні аспекти дослідження фразеологізмів	1.10.2019
2. Практичний	Перекладацький аспект у вивченні фразеологічних одиниць	5.12.2019

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

Кабаченко І.Л.

(прізвище, ініціали)

Дата видачі 02.09.2019

Дата подання до екзаменаційної комісії 13.12.2019

Прийнято до виконання

_____ (підпис студента)

Гаврилюк А. П.

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ	7
1.1 Фразеологія як галузь лінгвістики.....	7
1.2 Поняття фразеологізму у визначенні сучасних лінгвістів.....	12
1.3 Класифікація фразеологізмів.....	19
1.4 Поняття соціокультурного аспекту у вивченні фразеологізму.....	25
Висновки до розділу I.....	30
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ	34
2.1 Проблеми перекладу фразеологізмів.....	34
2.2 Особливості перекладу англійських фразеологізмів.....	45
2.3 Труднощі перекладу німецьких фразеологізмів.....	51
2.4 Порівняльна характеристика перекладу англійських та німецьких фразеологізмів.....	55
Висновки до розділу 2.....	57
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Функціонування мови будь-якого народу ґрунтується на основі історично сформованих соціокультурних чинників, які, в свою чергу, перебували в процесі утворення з часів виникнення народу (етносу) та продовжують і продовжуватимуть своє видозмінення до тих пір, поки існує сам народ – носій культурно-генетичного фону. Саме сукупність історичних, політичних, економічних, релігійних, культурних та багатьох інших чинників і є тим основним рушієм, який виступає каталізатором формування та змістовно-функціонального наповнення мови народу.

Все вище згадане не може не впливати на лексично-семантичну структуру мови. В результаті таких трансформацій і формується окремий лексичний прошарок в структурі мови – цей прошарок складається саме з фразеологічних одиниць або фразеологізмів. Фразеологізми або фразеологічні одиниці несуть в собі всю культурно-історичну пам'ять народу. Переклад фразеологічних одиниць надзвичайно складна справа, адже задля досягнення максимального розуміння між мовцями двох різних мов, необхідно використовувати такі методи та способи перекладу, за допомогою яких сенс та точка зору будуть передані мовою реципієнта як найточніше. Таким чином, вченими-лінгвістами з різних країн були розроблені найрізноманітніші класифікації фразеологічних одиниць. Ці класифікації, основані на різних класифікаційних чинниках, покликані стати допоміжним інструментом при перекладі фразеологічних одиниць і, таким чином, полегшити їх розуміння.

Та одним з найголовніших факторів перекладу будь-чого, в тому числі і фразеологічних одиниць є перекладацькі засоби та техніки, які використовуються для досягнення найбільшої точності перекладу, а саме головне – передачі змісту та смислу лексичної одиниці що перекладається. Виклад цієї та іншої інформації супроводжується цитуванням, яке несе в собі

підтвердження, спростовування або ж заперечення тієї чи іншої інформації різними особами та інформаційними джерелами.

Актуальність роботи полягає у тому, що фразеологічні одиниці є невід'ємною частиною будь-якого мовного дискурсу та процесу усного мовлення в цілому. Особливість фразеологічної одиниці полягає в тому, що її застосування та переклад в процесі мовлення може бути різним і мовці різних мовних культур використовують фразеологічні одиниці різного характеру в одній і тій самій тематиці, що зумовлено культурно-історичними особливостями народу. Вивчення особливостей перекладу фразеологічних одиниць в україно-, англо- та німецькомовному середовищі є необхідним для чіткого розуміння, як саме функціонує фразеологічна одиниця та який саме метод перекладу на українську мову потрібно використати задля досягнення адекватності перекладу, адже використання фразеологічних одиниць в мовленні є сильним засобом впливу на людину та її думку стосовно тих чи інших питань, які висвітлюються.

Мета роботи: визначити поняття фразеологічної одиниці; дослідити основні особливості фразеологічної одиниці та її функції; проаналізувати функціонування цитати в мовленні; визначити соціокультурні особливості англійських та німецьких фразеологічних одиниць; проаналізувати основні засоби перекладу англійських та німецьких фразеологічних одиниць українською мовою.

Об'єктом дослідження є фразеологічна одиниця.

Предметом дослідження виступають соціокультурні особливості фразеологічних одиниць, їх функції та класифікації, використання та засоби їх перекладу українською мовою.

Завдання, які поставлені при виконанні дослідження наступні:

- 1) Визначити статус фразеологічної одиниці у визначенні сучасних лінгвістів;
- 2) Вивчити поняття фразеологічної одиниці та її функції;

3) Проаналізувати соціокультурні особливості фразеологічних одиниць;

4) Проаналізувати засоби перекладу англійських та німецьких фразеологічних одиниць українською мовою;

5) З'ясувати подібні та відмінні риси у перекладі англійських та німецьких фразеологічних одиниць українською мовою.

Методи дослідження: систематизація, порівняння, функціональний, конструктивний, стилістичний, аналіз, описовий, переклад.

Новизна роботи виявляється в аналізі та порівнянні засобів перекладу англійських та німецьких фразеологічних одиниць українською мовою.

Результати даної дослідницької роботи були апробовані та опубліковані в збірнику тез наукової конференції «Євромови 2019: інновації та розвиток».

Робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного та практичного), висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

1.1 . Фразеологія як галузь лінгвістики

Фразеологія – порівняно молода наука, яка продовжує розвиватися та залучає до кола своїх дослідників все більше вчених та науковців. Недивлячись на те, що серед вчених-лінгвістів немає повної погодженості щодо центрального предмету дослідження фразеології, визначення її як наукової лінгвістичної галузі загалом одностайне, хоча і існують деякі розбіжності [10, 5].

Дослідники фразеології в своїх наукових працях пропонують велику кількість визначень поняття «фразеологія», які в свою чергу відрізняються відносною відмінністю. Як лінгвістичний термін воно вживається для позначення окремої гілки мовознавства, яка вивчає сталі словосполучення, що несуть в собі ускладнене семантичне навантаження [48, 5] і називаються фразеологічними одиницями або фразеологізмами, а також для позначення сукупності подібних словосполучень, притаманних даній мові. Етимологічно термін «фразеологія» визначається як наука про фразу. Фразеологія – галузь мовознавства, що вивчає тільки фразеологічні одиниці [24, 53].

Фразеологія – це наука про фразеологічні одиниці, які являють собою стійкі поєднання слів, семантика яких є ускладненою [45, 37]. Одиницею вивчення та опису у фразеології є синтаксична конструкція [89, 256]. Це є причиною того, що результатом фразеологічних досліджень є так звана збірка або довідник, в якому надається опис синтаксичних одиниць різної структури та різного об'єму. Різноманіття структур таких одиниць надзвичайно велике і створює великі труднощі для їх систематизації. Так, фразеологізм може мати структуру словосполучення, сполучення слів, структуру однорідних членів речення, структуру простого речення і т.д.

Фразеологія як наука вивчає стійкі словосполучення двох і більше слів, які об'єднуються семантичною цілісністю і в процесі мовлення позиціонують себе як готові словесні формули. Перед фразеологією стоять її власні специфічні вивчення особливостей структури фразеологічних одиниць і механізмів утворення семантичної цілісності у сполученнях слів. Фразеологія аналізує причини фразеологізації даних словосполучень та досліджує взаємозв'язки фразеологічних зворотів з іншими лінгвістичними одиницями: словом, словосполученням і реченням. З'ясування історико-етимологічної основи фразеологічних одиниць та визначення законів розвитку фразеологічного складу також серед функціональних особливостей фразеології [42, 118].

Однією з особливостей фразеології є те, що вона зберігає національно-культурну інформацію, що, в свою чергу, характеризується різнотипністю. Тобто, фразеологія являє собою словесне втілення стереотипів, уявлень та оцінок певного соціуму, які об'єднують в собі традиції та звичаї, ритуали та релігійний аспект, філософські концепції [51, 26]. Саме культурна пам'ять народу найбільш яскраво виражається за допомогою фразеологічної складової мови. На думку В. Н. Телія, фразеологічне наповнення мови відіграє особливу роль в передачі культурно-національної самоідентифікації народу в цілому. Це пов'язано з тим, що образний зміст фразеологічних одиниць втілює в собі культурно-національний світогляд [78, 64].

Фразеологія ілюструє витоки формування національної культури (сюди можемо віднести історію, політику, мистецтво, театр, музику, літературу та інші аспекти національної самоідентичності), національної мовної особистості, а також містить компоненти етнокультури [51, 30]. За допомогою фразеології можна проаналізувати витоки формування національної культури та мовної особистості, тобто, фразеології притаманна національно-культурна специфіка.

Багато дослідників вважають, що саме в мові втілюється історична пам'ять народу, відображається його культурний і мовний досвід. Дослідження

на перетині лінгвістики та культури за допомогою фразеології допомагають уявити духовні цінності окремих етносів, які формувалися протягом тисячоліть. Фразеологія – це «дзеркало, в якому лінгвокультурне суспільство ідентифікує своє національне самоусвідомлення» [80, 104].

Фразеології притаманна стабільність. Н. Хома зазначає, що за допомогою фразеології можливо дослідити ментальність кожного народу, зрозуміти його образність і спосіб мислення [86, 412]. На думку Л. Савченко, фразеологія – це відбиток картин реальності, у якій містяться фрагменти культури, історії, етнографії, психології, світогляду, релігії, менталітету, відтворюється національний характер народу, це своєрідний зразок ретельного та пильного кодування його духовної культури [69, 522].

Фразеологія у широкому розумінні вивчає усі стійкі сполуки слів, у тому числі цитати з художніх творів, лозунги та ін., навіть окремі метафорично вжиті слова [63, 75].

О. Єфімов підкреслює, що фразеологічні засоби мови це не лише ідіоми, але й прислів'я і приказки, афоризми, крилаті рядки віршів, стійкі формули і звороти науково термінологічного характеру, деякі канцелярські штампи, виробничо-технічні вирази і т.д [31, 216].

Фразеологія будь-якої даної мови перебуває в процесі постійного розвитку та збагачення одиницями, які виникають у своєму первинному вигляді [29, 57].

В процесі формування та становлення фразеології як самостійної дисципліни спостерігається виникнення більших розбіжностей у поглядах вчених-лінгвістів щодо трактування багатьох питань.

Дискусійним є саме об'єкт вивчення та визначення кордонів фразеології, а саме встановлення так званих рамок компетенції фразеології як галузі лінгвістики. Виділяють широке та вузьке коло компетенції фразеології. Широке коло фразеології визначається на основі вживаності фразеологізмів такими, якими вони є. У вузькому колі інтересів фразеології фразеологічна одиниця

тотожна певному слову. Іншими словами, до сфери компетенцій фразеології належать всі стійкі сполуки слів, які номінують поняття чи об'єкт в мовленні, але не є засобом комунікації

Аспектами дослідження фразеології є фразеологічні одиниці та їх стійкість, фразеологічна системність та семантична структура фразеологічних одиниць, походження фразеологічних одиниць та їх основні функції. Фразеологія також займається розробкою принципів виділення фразеологічних одиниць, методами їх вивчення, класифікує фразеологічні одиниці та описує їх у словниках [45, 37].

Серед завдань фразеології, вчені виділяють наступні [10, 5].

1. Встановлення взаємозв'язку фразеології з суміжними дисциплінами;
2. Розкриття внутрішнього механізму поєднання компонентів, виявлення змін, що відбуваються у фразеологічній сполучуваності слів;
3. Аналіз одиниць фразеологічного складу: вивчення їх структури, відтворюваності, визначення розміру сфери компетенцій фразеології;
4. Встановлення типової класифікації фразеологізмів;
5. Дослідження характеру і властивостей значення фразеологізмів;
6. Вивчення функціонування фразеологізмів.

Одним із найголовніших моментів у процесі вивчення фразеології є методи дослідження. Мається на увазі метод, як інструмент виділення фразеологічних одиниць, виявлення відмінностей між ними, які допомагають у процесі синтезу саме фразеологічних одиниць та відокремлення від них нефразеологічних сполук слів [10, 28].

Виділяють наступні методи фразеології:

1. Метод семантичної ідентифікації фразеологічних одиниць [47, 21].

Даним методом послуговувався у своїх дослідженнях Ш. Баллі для визначення фразеологізму. Суть методу – виділення загальної ознаки у стійких сполуках слів.

2. Констектологічний метод [3, 8].

Даний метод широко використовувала для аналізу фразеологічного матеріалу Н. Амосова. На її думку, саме цьому методу властива найбільша об'єктивність. Суть методу – вивчення типів контексту з підвидами в межах кожного: змінного (допускаються варіації у межах однієї семантичної сполуки) та постійного (семантичні варіації певної сполуки слів відсутні, або мінімально обмежені), одиниці якого, на думку Н. Амосової, і є фразеологізмами.

3. Варіаційний метод.

Метод запропонований В. Архангельським. Суть методу – комплексне вивчення фразеологічних одиниць та фразеологічного обсягу [4, 10].

4. Метод оточення.

Даний метод опрацьований М. Тагієвим. Суть методу – вивчення складної системи зв'язків фразеологізмів, визначення структури фразеологічної одиниці як системи зв'язків між словосполученням та контекстним оточенням, тобто аналізуються зовнішні та структурні компоненти, які характеризують фразеологічну одиницю в цілому [77, 3].

Отже, роблячи висновки, можемо сказати, що фразеологія – галузь мовознавства, що тісно пов'язана з лексикологією і основною одиницею дослідження є словосполучення. Але, на відміну від лексикології, яка вивчає слово та його семантику як окреме ціле, фразеологія вивчає словосполучення як цілісну семантичну сполуку, номінативне значення якого може кардинально відрізнятися від значення окремих, утворюючих його слів. Враховуючи цей факт, ми говоримо про соціокультурні, національні, релігійні та ін. особливості, які лежать в основі причинно-наслідкових факторів, які впливають на формування семантичних особливостей словосполучень.

Фразеологія як галузь лінгвістики має власний об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом фразеології є фразеологічна одиниця, яка являє собою сполучення слів зі стійким семантичним значенням. Предметом фразеології

виступає вивчення функціонування фразеологічних одиниць, їх структура, утворення та походження.

Дослідники та вчені в області фразеологічних досліджень за роки порівняно недовгого існування фразеології напрацювали її методологічну базу. Методи фразеології використовуються для вирішення найрізноманітніших питань, які стосуються вивчення та розширення науково-методологічної бази фразеології. Вони торкаються вивчення фразеологічних одиниць та фразеології в цілому, звертають увагу на семантичний аспект фразеологізмів, їх класифікацію, будову та структуру, взаємозв'язки між компонентами фразеологічних одиниць, контекст та фразеологічний обсяг, а також стійкість, досліджують фразеологічну системність, походження фразеологічних одиниць та їх основні функції.

Вивчення фразеології займає велику нішу у сфері лінгвістики та мовознавства та являє собою один з найнеобхідніших інструментів, за допомогою якого можливо дослідити лексичну наповнюваність будь-якої даної мови, історію формування її словникового запасу, історію походження словосполучень та визначити культурно-історичне підґрунтя існування та розвитку мови народу, нації в цілому.

1.2 Поняття фразеологізму у визначенні сучасних лінгвістів

Незважаючи на наявність великої кількості фундаментальних досліджень в області фразеологічних одиниць, не існує загальноприйнятого терміну чи визначення поняття “фразеологізм”.

Станом на сьогодні не існує єдиного визначення фразеологізму, що задовільнило б усіх вчених-філологів [20, 11]. Причина полягає у тому, що у кожного вченого свій власний набір тих характеристик, які, на його погляд, відрізняють фразеологізм від інших лексичних одиниць, який він вважає найбільш суттєвими.

Проблемою вивчення фразеологізмів займалися як вітчизняні так і закордонні вчені, такі як Виноградов В. В., Шанський Н.М., Кунін А. В., Амосова Н. Н., Арсентьева Е. Ф., Телія В. Н. та ін. Цікаво, що закордоном вчені не виділяють фразеологію як самостійну галузь лінгвістики, на відміну від вітчизняних вчених. Останні до фразеології відносяться будь-які словосполучення, що сполучені обмежено.

Словосполучення розрізняють вільні та зв'язані. Перші утворюються в процесі мовлення, останні – ні, а долучаються до процесу мовлення в сформованому вигляді. Саме до таких словосполучень відносять фразеологізми [94, 259].

Тер-Мінасова С. Г. до характерних рис фразеологічних одиниць відносить стійкість, стабільність та “крупноблочність” [81, 66].

Мокієнко В. М. вважає, що фразеологічні одиниці від нефразеологізмів відрізняються притаманністю такого поняття як експресивність [58, 186].

Арнольд І. В. під експресивністю розуміє “таку властивість тексту або частини тексту, яка передає значення із збільшеною інтенсивністю, яка виражає внутрішній стан мовця і має своїм результатом емоційне або логічне підсилення, яке може бути, а може і не бути, образним” [5, 16]. Експресія – це не тільки емоційна якість мовлення, завдяки якій воно набуває стилістичної маркованості і стає спроможним передати певний нетривіальний зміст, але й складна стилістична категорія, що спирається на цілий комплекс психічних, соціальних та лінгвістичних чинників і виявляється як інтенсифікація виразності повідомлюваного [87, 115].

Фразеологізми виражають цілком конкретні об'єкти, наприклад, властивості особистості, практичні дії людини, емоції та ін. [30, 96]. Особливістю фразеологічних одиниць є й те, що вони не називають поняття чи об'єкт первинно, а переосмислюють його значення і номінують повторно [65, 331].

Фразеологізми, за думкою дослідників, являють собою знаки мовної культури. О. М. Галинська [23, 72] розглядає фразеологізми як особливі мовні знаки, що використовуються для зберігання і передачі культурної інформації. Фразеологізми належать до категорії мовних знаків, які виникають із семантичного поєднання слів, які є окремими номінативними одиницями [10, 42]. Відмінність між окремим словом та фразеологізмом визначається на основі дослідження таких понять як стійкість, значення, структурно-семантичні особливості, сполучуваність фразеологізмів, моделювання у сфері фразеології, стійкі сполуки нефразеологічного типу та ін.

Щодо самого визначення поняття “фразеологізм”, то його ми можемо знайти у літературознавчих словниках-довідниках, щоправда, в узагальненому вигляді, що не охоплює всіх властивостей фразеологізму. Наприклад, тлумачний словник С. І. Ожегова визначає фразеологізм наступним чином: “у мовознавстві: стійкий вираз з самостійним значенням близьким до ідіоматичного” [60, 526].

“Новий словник російської мови” Єфремової більш розширено трактує поняття фразеологізму, яке звучить наступним чином: “сталий зворот мови, притаманний певній мові і тому його не можливо перекласти дослівно на інші мови, що має самостійне значення, яке у цілому не є сумою значень слів, що до нього входять” [32, 1113]. За версією В. Н. Телії у лінгвістичному-енциклопедичному словнику під редакцією В. Н. Ярцевої фразеологізм (фразеологічна одиниця) – загальна назва семантично пов'язаних сполучень слів та речень, які, на відміну від схожих з ними за формою синтаксичних структур, не творяться у відповідності до загальних закономірностей вибору та комбінації слів при організації висловлювання, а відтворюються у процесі мовлення у фіксованому співвідношенні семантичної структури та певного лексико-граматичного складу” [53, 559].

Баллі Ш. визначає фразеологізм як сполучення, що міцно влились у мову, називаються фразеологічними зворотами. Таке визначення вказує лише на таку

рису фразеологізму як відтворюваність у готовому вигляді. Фразеологізми не творяться під час індивідуального комунікативного акту, а вже сформовані існують умові [9, 215].

У науковій праці “Фразеологія сучасної російської мови” Н. М. Шанський стверджує, що фразеологічний зворот – відтворювана у готовому вигляді мовна одиниця, що складається з двох або більше наголошених компонентів словесного характеру, фіксована (тобто постійна) за своїм значенням, складу та структурі” [91, 15].

Фесенко О. П. визначає фразеологізм як окремо оформлену одиницю мови, яка співвідноситься за спільними та окремими семантичними та граматичними властивостями зі словом певної частини мови, та будучи окремо оформленою одиницею мови, виражає єдине цілісне поняття [99].

На думку Маслової В. А. фразеологізми – це тексти, що зберігають культурну інформацію [56, 75].

Ужченка В. стверджує, що фразеологізми відображають національну картину світу так як називають обряди, прикмети, ворожіння, побутові ситуації [43, 30].

Саме образність визначає зв'язок фразеологізмів різних мов з національною своєрідністю. Фразеологізмам притаманна неповторність, своєрідність внутрішньої формою. Вони становлять собою складний феномен, який зображує не лише лінгвістичну складову, як от лексико-семантичну і граматичну систему конкретної мови, але і етнонаціональний та історично обумовлений характер народу: життя нації, особливості національного характеру, духовного складу, культури, своєрідність етнічного побуту, традицій і звичаїв, історичного розвитку народу. Образність є важливою для з'ясування мовної картини світу і її бачення народом, який розмовляє тією чи іншою мовою. Несучи номінативну функцію, фразеологічна одиниця номінує процес, об'єкт чи явище за допомогою мовного знака, кінцевим результатом якого є мовна картина світу [83, 312].

Центральною проблемою фразеології є фразеологічна семантика. Фразеологічні одиниці відтворюють не світ в цілому, а його окремі частини та фрагменти, які є актуальними для носіїв даної мови.

Фразеологічні одиниці – один із способів мовної передачі емоцій, особливо за допомогою емоційно-образного впливу. Фразеологізми виникають, як правило, там, де є зацікавленість, тяга до образності, оцінки, вираженості. Окрім свого основного значення більшість фразеологізмів передають відтінки здивування, радості, жартівливого, іронічного, осудливого та іншого ставлення мовця до оточуючого світу. Відповідно, емоції являють собою коннотативну частину значення фразеологізмів [15, 40].

Фразеологічні одиниці своїми значеннями частково перетинаються з лексикою, загалом доповнюють картину світу, створювану лексичними одиницями [10, 24].

Фразеологічні одиниці виконують номінативну функцію [82, 13] але відрізняються від лексичних характером та обсягом інформації [82, 13]. Фразеологізми мають функцію диференціації світу опираючись на емоційну складову, раціональну оцінку та культурну основу мовців [10, 24].

На думку Маслової В. А. фразеологічні одиниці в процесі відображення довготривалого процесу розвитку культури народу в своїй семантиці, фіксують та передають від покоління до покоління культурні установки, стереотипи, еталони та архетипи. Вони являють собою душу будь-якої національної мови, в якій неповторним чином виражаються дух та самобутність нації. Фразеологія являє собою фрагмент мовної картини світу. Фразеологічні одиниці завжди звертаються до суб'єкта, тобто, вони виникають здебільшого для того, щоб інтерпретувати, оцінити та виразити своє суб'єктивне ставлення до світу, а не стільки для того, щоб його описати [36, 82].

Образи, які закладені у фразеологічні одиниці, слугують відображенням національної самобутності народу і тому фразеологізми несуть в собі підкреслено національний характер. Поряд із національними фразеологізмами у

фразеології різних народів можна зустріти багато інтернаціональних фразеологізмів. В деяких фразеологізмах зберігаються архаїчні елементи що є представниками попередніх епох. Інколи фразеологічні одиниці є єдиним способом вираження оточуючої дійсності: предметів, якостей, процесів, станів, ситуацій [24, 114].

За визначенням Авербух К. Я., фразеологізм – це стале, відтворюване в мовленні словосполучення або речення, в якому повністю або ж частково значення є переосмисленим [1, 10].

Солодуб Ю. визначає поняття фразеологізму як «стійке семантично неподільне сполучення слів, цілісне узагальнено-переносне значення якого сформоване на основі переосмислення словесного комплексу-прототипу» [45, 67].

Власенкова А. І. зазначає, що на відміну від вільного словосполучення, у фразеологічних одиницях лексичне значення має не кожне слово окремо, а все словосполучення в цілому, тому в реченні його потрібно виокремлювати як самостійний член речення. Найзагальнішими ознаками фразеологізмів є мовна стійкість та семантична цілісність [6, 160].

Згідно характеристики Чернишової І. І., фразеологізми – стійкі відтворювані словосполучення різних структурних типів з одиничною поєднуваністю компонентів, які в результаті семантичного перетворення компонентного складу набувають іншого значення [90, 29].

Згідно Куніна А. В., фразеологічні одиниці – це стійкі поєднання лексем з повністю або частково переосмисленим значенням [48, 239].

Словник-довідник лінгвістичних термінів трактує фразеологічні одиниці наступним чином: “це лексично неподільні, стійкі за складом та структурою, цілісні по значенню словосполучення, що відтворюються у вигляді готової мовної одиниці” [67, 345].

Фразеологічний словник російської мови до складу фразеологізмів включає різноманітні описові та аналітичні звороти мовлення, складні

сполучники та прийменники, змістовні терміни та ін. В цілому фразеологізм характеризується як “сполучення слів з переносним значенням”, “стійке словосполучення з ідіоматичним значенням”, “стійка фраза” [85, 473].

Під фразеологізмом розуміємо нарізно оформлений, але семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який своїм виникненням і функціонуванням зобов'язаний фраземотворчій взаємодії одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичних рівнів [84, 377].

Серед стилістичних функцій фразеологізмів можна виділити такі основні: оцінну, емоційно-експресивну, функцію створення сатири й гумору [70, 251].

Практично кожне слово у складі фразеологізму в тій чи іншій мірі змінює свою семантику. А зміни в першу чергу залежать від того, наскільки тісно слова “притерті” одне до одного, тобто від ступеня спаяності компонентів [46, 44].

Формування ФО відбувається головним чином шляхом переосмислення вільних сполучень, тобто їх метафоризації. Метафоричне перенесення відбувається методом перенесення змінних сполучень нефразеологічного типу з вузької функціональної сфери в до загального мовленнєвого вжитку. Буває і навпаки: фразеологічні сполучення надходять до спеціалізованої сфери вжитку із загального мовлення [74, 121].

Узагальнюючи вже існуючі матеріали різних науковців у сфері лінгвістики та вчених-мовознавців, які стосуються визначення терміну “фразеологізм” можемо зробити висновок, що загальноприйнятого формулювання не існує, а вже існуючі визначення різняться за змістом, об'ємом та самим стилем формулювання. Але, справедливим буде зауваження, що, в цілому, найголовніший аспект будь-якого визначення – його суть, залишається більш-менш сталим.

Об'єктом вивчення фразеології як галузі лінгвістики є фразеологізм, або, що найчастіше зустрічається в наукових працях, фразеологічна одиниця. Фразеологічна одиниця представляє собою стійке словосполучення, сукупність

зв'язних між собою слів. Стійкість таких словосполучень підтримується спільним семантичним значенням. Тобто, у фразеологічній одиниці слова, які її утворюють, втрачають свою власну семантику і в сукупності формулюють спільне семантичне значення всього фразеологізму в цілому – утворюється цілісна семантична сполука, мовний знак, який розглядається як цілісна мовна одиниця.

Головним підґрунтям формування мовних знаків типу фразеологічних одиниць слугує інформація емоційно-експресивного характеру. Саме експресивність виступає головною характерною рисою фразеологічних одиниць. Приймаючи до уваги той факт, що слова-компоненти фразеологізму в його структурі втрачають своє власне семантичне значення, можемо констатувати, що саме емоційна пам'ять народу, мовна структура якого розглядається і є причиною набуття фразеологізмом зовсім відмінного денотативного значення. Історичний досвід, культура, релігія та інші емоційно-експресивні аспекти виступають чинниками, які впливають на формування фразеологічної одиниці зі своєю власною унікальною семантикою.

Таким чином, можемо сформулювати узагальнене поняття фразеологічної одиниці – це стійке словосполучення, об'єднане спільним набутим семантичним значенням, ґрунтованим на основі впливу емоційно-експресивних чинників, яке представляє собою окремий мовний знак та розглядається як цілісна лексична одиниця.

1.3. Класифікація фразеологізмів

Беручи до уваги той факт, що фразеологічні одиниці не є однорідними за своєю природою та відрізняються одна від одної, їхні класифікації також різняться.

Існує безліч класифікацій фразеологізмів, створених на основі різноманітних принципів, що несуть в собі різні комунікативні цілі.

Необхідність систематизації (класифікації) та характеристики фразеологізмів, а також особливостей, методів і прийомів їх вивчення вперше були доведені французьким лінгвістом Ш. Баллі. Хоча вчений і не виділяв фразеологію як окрему лінгвістичну дисципліну, він ґрунтовно вивчав типи словосполучень, до одного з яких і відніс фразеологічні одиниці [9, 257].

Шарль Баллі, як один із основоположників теорії фразеології, виділяв два типи словосполучень, поклавши в основу класифікації ступень стійкості самих словосполучень:

- 1) вільні словосполучення;
- 2) власне фразеологізми, або ідіоми.

За словами самого автора, другий тип – фразеологізми, мають в своїй системі безліч проміжних типів та різновидів. В якості критеріїв неподільних одиниць (фразеологізмів) виступали можливість заміни одним словом, ігнорування значення утворюючих слів, незмінність порядку, незамінність компонентів. Проміжні типи були охарактеризовані нечітко. Дана класифікація отримала назву семантичної, так як віддзеркалювала стадії переходу словосполучення в слово та враховувала зв'язок значення фразеологічної одиниці із компонентами, що в неї входять [64, 145].

Таким чином, концепція Ш. Баллі стала основним підґрунтям ряду праць з фразеології, особливо послуговувався нею В. Виноградов [21, 67]. Звісно, праці В. Виноградова стосуються класифікації фразеологізмів російської мови, обсягу російської мови, фразеології, взаємного функціонування фразеологізму і слова.

Отже, однією з найпопулярніших в світі та на вітчизняному просторі класифікацією фразеологізмів є класифікація В.В. Виноградова, в основу якої покладено ступінь видозміни значення слова враховуючи різні стилістичні та синтаксичні умови творення фразеологізму.

В своїй роботі Виноградов послуговувався ідеями синтаксису академіка О. Шахматова та врахував деякі погляди Ш. Баллі.

Результатом роботи було виділення трьох основних класів фразеологічних одиниць:

- фразеологічні зрощення
- фразеологічні єдності
- фразеологічні сполучення

Згодом, М. Шанський додав ще один, четвертий клас фразеологічних одиниць – фразеологічні вирази [91,84].

На основі класифікації Виноградова, Телія В.Н. виділяє шість класів фразеологізмів, кожен з яких включає в себе лише “ядро” фразеологічного складу, це такі класи фразеологічних одиниць як [39, 70]:

- 1) ідіоми;
- 2) фразеологізми аналітичного типу значення – фразеологічні сполуки, які безпосередньо взаємодіють з одиницями лексико-семантичної системи мови
- 3) перимії (прислів'я і приказки), що володіють як прямим, так і переносним значенням.
- 4) мовні штампи;
- 5) кліше;
- 6) крилаті вислови.

Подібною до класифікації Ш. Баллі є класифікація І. Чернишової, яка в своїх працях виділяє три типи фразеологічних одиниць на матеріалі німецької мови [90, 167].

- фразеологічні вислови (одиниці, що в своїй граматичній структурі являють собою предикативні сполучення слів і речення);
- фразеологічні єдності (одиниці, які виникли внаслідок семантичного переосмислення і загальною ознакою яких є цілісне значення, що виникає на основі семантичного порушення всіх компонентів);
- фразеологічні сполучення (одиниці, що є результатом одиничного поєднання одного семантично перетвореного компонента).

Ще одним типом класифікації фразеологічних одиниць є генетична класифікація. Вона належить напрацюванням Л. Булаховського і має в основі групування фразеологізмів за походженням. Вчений виділяє такі групи [19, 103]:

- прислів'я і приказки;
- професіоналізми, що перейшли в поле метафоричного вжитку;
- сталі вислови з анекдотів, жартів і т.д.;
- Біблійні цитати і образи (Старий і Новий заповіт);
- мовні вирази, що збереглися із античних часів;
- перекладені іншомовні вислови;
- крилаті вислови іноземних письменників;
- висловлювання видатних людей.

С. Гаврин систематизував фразеологічні одиниці з функціональної точки зору і виділив на основі цього шість типів фразеологізмів [76, 340]:

- образно-виразні стійкі сполуки;
- еліптичні сполуки;
- термінологічні фразеологізми;
- афористичні фразеологізми;
- контекстологічні сполуки (фразеологічні сполучення);
- ідіоми.

Чепасова А. М. класифікує фразеологізми опираючись на їх семантичну специфіку, яка, на її думку, полягає у тому, що окремі слова, об'єднуючись в складі фразеологізму, утворюють нове семантичне ціле, яке відрізняється власною смисловою складністю від значення компонентів, які його утворюють, більшою узагальненістю та, часто, оціночністю. Зростаючи, смислова оціночність фразеологізму супроводжується послабленням утворюючих її компонентів, їх лексичне значення розчиняється в семантиці та значенні фразеологічного цілого [88, 25].

Найзагальнішою семантичною властивістю фразеологізмів є їх властивість об'єднуватися в семантико-граматичні класи, в основі кожного з яких – один семантичний тип [88, 15].

Таким чином, автор виділяє наступні класи фразеологізмів:

1. Предметний – фразеологізми цього класу співвідносяться зі значенням іменника, в них присутні однотипні морфологічні категорії та синтаксичні функції.

2. Процесуальний – фразеологізми характеризують семантичний суб'єкт дії з різних сторін, зображують конкретні види людської діяльності: дію, стан, зміни як процес. Ідентифікуються дієслівними лексемами.

3. Означувальний – фразеологізми вказують на ознаку, співвідносяться з прикметниками, вказують на ознаку, якість, властивість або стан людини або предмету [25, 136].

4. Якісно-обставинний клас фразеологізмів об'єднує одиниці, які є означеннями або обставинами дії або ступеню дії чи ознаки предмету. Такі фразеологізми ще називають адвербіальними, вони належать до прислівників [61, 24]. В літературі також широко використовується термін “прислівникові фразеологізми” [93, 121].

За класифікацією Леонідової М. А. розрізняються фразеологізми субстантивні, дієслівні, ад'єктивні, адвербіальні, дієслівно-пропозиційні, вигуківі та модальні [52,240]. За версією Жукова В. П. виділяємо 7 розрядів фразеологізмів з урахуванням їх співвідношення з тією чи іншою частиною мови: дієслівні, прислівникові, субстантивні, ад'єктивні, категорії стану, вигуківі та “фразеологізми, що вживаються в якості вступних слів та словосполучень” [34, 177].

Наступна класифікація фразеологічних одиниць належить Тер-Мінасовій С. Г., яка є складеною з погляду на компонентний склад фразеологізмів. Таким чином, автор виділяє наступні групи [81, 66]:

1) тип «прикметник + іменник, до якого належать «власне ідіоми», в основі яких – переносне значення, метафора, що підлягає усвідомленню мовцем;

2) кліше або традиційні стійкі словосполучення, номінативний зміст яких формують значення окремих компонентів, які їх утворюють;

3) складні полілексемні терміни.

Підсумовуючи викладений вище матеріал можемо зазначити, що на сьогоднішній час існує безліч наукових праць та досліджень присвячених класифікації фразеологічних одиниць. Незважаючи на досить молодий вік фразеології як галузі лінгвістики, сформована досить серйозна база теоретичних матеріалів щодо класифікації та диференціації фразеологізмів.

Першим вченим, фактично основоположником та фундатором головної класифікації фразеологічних одиниць є французький вчений-лінгвіст Шарль Баллі. Як один із основоположників теорії фразеології, Баллі виділяв два типи словосполучень, поклавши в основу класифікації ступень стійкості самих словосполучень:

1) вільні словосполучення;

2) власне фразеологізми, або ідіоми.

Дана класифікація отримала назву семантичної, так як віддзеркалювала стадії переходу словосполучення в слово та враховувала зв'язок значення фразеологічної одиниці із компонентами, що в неї входять. В основу класифікації Виноградова покладено ступінь видозміни значення слова враховуючи різні стилістичні та синтаксичні умови творення фразеологізму.

Результатом роботи було виділення трьох основних класів фразеологічних одиниць:

- фразеологічні зрощення
- фразеологічні єдності
- фразеологічні сполучення

Існує безліч інших класифікацій, більш розгорнутих та детальних, але класифікації Ш. Баллі та В. Виноградова є класичними, вони лежать в основі всіх інших, пізніше створених класифікацій.

1.4. Поняття соціокультурного аспекту у вивченні фразеологізмів

Мова – це соціальне явище, без якого не можливе існування будь-якого суспільства, в той час як суспільство, в свою чергу, не може існувати без мови. Говорячи про суспільство, ми акцентуємо саме на національній складові мовного питання, так як саме мова є чи не найголовнішим індикатором нації, за допомогою якого, вона самоідентифікується та визначає свою індивідуальність і неповторність.

Історія дослідження проблематики взаємозв'язку мови, культури і соціуму є відносно молодю, та бере початок у ХІХ столітті, разом із появою наукових праць Вільгельма фон Гумбольдта – німецького науковця, який є засновником філософії мови та теоретичної лінгвістики. Він першим почав говорити про єдність мови, культури і мислення, функцією якої є збереження та передача духовного надбання нації [28, 338].

Ідеї Гумбольдта підтримав та розвивав у своїй праці про психологічні течії у мовознавстві Х. Штейнталь. Він вважав, що всі компоненти та сам процес мовлення обумовлені духовним підґрунтям. У своїх дослідженнях вчений торкається питань етнопсихології, законів духовного життя нації, соціальних та релігійних громад. Його роботи сприяли появі етнопсихолінгвістики, яка вивчає взаємозв'язки мови, культури та суспільства [26, 112].

Першим українським вченим, який почав займатися питаннями філософії мови став О. Потебня. Вчений розглядав мову у контексті культури та закликав до вивчення мови в контексті історії народу, національного фольклору та художніх цінностей, які є культурним надбанням нації, його працям притаманний суто культурно-історичний характер.

Бодуен де Куртене Я. акцентував увагу на ролі соціології, яка, на його думку, разом із психологією має функцію роз'яснення життя та функціонування мови, також наголошував на необхідності звернення до історії життя суспільства, в якому можлива реалізація мови як такої [33, 185].

Видатний вчений Ф. де Сосюр заклав основи семіотики та структурної лінгвістики. В своїх роботах він відносив мовознавство до соціальної психології, в структурі якої виділив особливу суспільну науку, яку назвав семіологією, функцією якої є вивчення знакової системи мови. На думку вченого, звичаї народу впливають на формування його мови, а мова формує сам народ [14, 58].

Наприкінці XIX століття учень Ф. де Сосюра А. Мейє заснував французьку школу соціальної лінгвістики, яка поєднувала в собі методику та методологію досліджень в мовознавстві, соціології та психології. В працях Мейє вперше було висвітлено питання впливу соціальних факторів на зміни в мові [26, 77].

На початку XX століття мовознавча наука збагатилася кількома новими напрямками в дослідженнях проблематики мова-культура-суспільство-особистість: з'явилися соціолінгвістика, етнолінгвістика, психолінгвістика та філософія мови. Всі ці напрямки спільно досліджують взаємозв'язок мови, культури, суспільства, держави та людини [26, 55].

Враховуючи кількість народів, які існують у світі, неважко усвідомити наявність національного різноманіття та особливостей культури, мов, символів, моральних та суспільних норм, способів спілкування та діяльності, які притаманні кожній окремій нації. Саме мова є засобом відображення процесів формування культури, її соціальних різновидів та міжнародних зв'язків. З цього виходить той факт, що мова є незамінним джерелом для вивчення культурного розвитку, де культура містить в собі вислови, які семантично і прагматично пов'язані між собою та побудовані на основі мовних законів та лексичного

матеріалу, а також реальність, в якій вони виникають, формуються та якій вони відповідають [70, 47].

З огляду на те, що характерною ознакою сучасних досліджень також є вивчення мови в тісному взаємозв'язку із мисленням та свідомістю людини, логічним є великий інтерес до вивчення саме фразеологічних одиниць у контексті мова-культура-суспільство. Звертаючись до думки В. Н. Телії про те що фразеологічні одиниці можуть виконувати роль еталонів, стереотипів культурно-національного світогляду, або вказувати на їх символічний характер і в при цьому виступати як мовні компоненти культурних знаків, ми можемо з упевненістю стверджувати, що саме фразеологічні одиниці і є тим самим інструментом віддзеркалення в своїй семантиці того самого процесу розвитку культури народу, фіксуючи та передаючи від покоління до покоління культурні установки та стереотипи, еталони та архетипи [78, 48].

Саме фразеологізми найбільш яскраво передають національну самобутність мови, так як вони співвідносяться з мовною дійсністю. Згідно тверджень Арсентьєва Е. Ф., фразеологізми є носіями інформації культурного характеру та дають змогу висловити багато речей, при цьому не використовуючи великої кількості мовних засобів але глибоко проникаючи в глибину народного духу та культури [6, 50].

Фразеологізми найбільш яскраво віддзеркалюють світобачення та розуміння світу носіїв даної мови та їх культуру. Фразеологічний паттерн світу містить в собі знання людини про світ та її уявлення про світоутворення. Саме таке знання і містить в собі культурологічний та соціальний зміст, адже, міркуючи філософськи, саме людина, як істота соціальна, формує світ та впливає на його структуру, створюючи культурну сферу [73, 510].

Витоки та сучасні спроби фразеологічних досліджень з культурологічної точки зору беруть свій початок з лінгво-культурологічного підходу, який був запропонований в наукових дослідженнях В. Телії та її колег і послідовників. Працюючи над широким спектром російських фразеологічних одиниць, В.

Телія разом з однодумцями розробила концептуальний підхід до опису культурологічних даних, що несе в собі значення фразеологічних одиниць [95, 12]. В. Телія належать визначення таких понять як культурологічна коннотація, культурний код, культурологічно-лінгвістична компетенція, культурологічний прошарок фразеології, вона також розробила інноваційні лексикографічні принципи культурологічного опису фразеологізмів.

Лінгвокультурологічний підхід у фразеології означає вивчення різних шляхів та форм взаємодії між культурою та мовою, які в результаті формують фразеологізм як втілення та носій культурологічної інформації через покоління. Одним з найголовніших завдань культурологічного підходу у фразеології на даний час є точне, кінцеве визначення процесу цієї взаємодії і, таким чином, пошук та розуміння того, як культурологічна інформація втілюється у фразеологічному значенні. Виходячи з дефініції поняття “культурна пам’ять”, можна зробити висновок, що фразеологічне значення – це комплексне семантико-концептуальне утворення, яке може відображувати в собі різні історичні форми пізнання світу, і, таким чином, накопичення відповідних типів культурологічної інформації (архетипної, міфологічної, релігійної, філософської, наукової) [36, 63].

Великий вклад у розробку поняття “культурна пам’ять” зробив Ю. М. Лотман [55, 96]. Згідно думок вченого, культура – це колективний інтелект та колективна пам’ять, над-інтелектуальний “механізм” зберігання та передачі повідомлень чи нової інформації. В своїх роботах вчений особливо підкреслює регенеративний характер культурної пам’яті, що робить можливим не лише зберігати культурологічну інформацію але і примножувати її шляхом постійного додавання нової культурологічної інформації до вже існуючого раніше фонду. Такий підхід в дійсності змальовує процес культурної пам’яті в дії як процес накопичення культурної інформації шар за шаром. Лотман також підіймає проблему ступеня інформаційної компактності. Так, згідно думок вченого, мовні одиниці, будучи результатом людської діяльності, спроможні

накопичувати та передавати величезну кількість культурної інформації, або, іншими словами, володіти найбільшим ступенем культурної пам'яті.

Тим не менше, з огляду на те, що багато вчених погоджуються з таким трактуванням речей, досі не знайдено прийнятних теоретичних та методологічних рішень таких питань як що саме робить фразеологізм тим самим елементом культурологічної інформації та яку саме інформацію він в собі несе [96, 431].

Методологічно, поставлені завдання можуть бути вирішені шляхом огляду значення як самого фразеологізму в цілому, так і значення окремих слів, що його утворюють [13, 67]. Автор пропонує двошарову структуру, яка включає в себе поверхневий та глибинний прошарок. Поверхневий прошарок включає в себе саме значення мовної одиниці в цілому, яке зафіксоване у словнику. Глибинний прошарок – концептуального значення та формується різними концептуальними складовими. Саме концептуальний ряд є основою фразеологічного значення, що дає можливість віднести фразеологічні одиниці до складу культурної пам'яті.

Варто зазначити, що після набуття певного концептуального значення, фразеологізм залишається сталим у своїй структурі без перенесення значних змін. Такий фактор вказує на те, що фразеологізм в процесі репрезентації певного знання чи досвіду в дійсності перебуває в процесі накопичення, «запам'ятовування» інформації в собі. Більше того, процес накопичення інформації дає можливість процесу акумуляції того, що вже накопичилось. Загалом, можемо стверджувати, що концептуальна природа фразеологізму забезпечує утримання та акумуляцію культурологічної інформації у фразеологічному значенні.

У статті “Фразеологічне значення як механізм культурної пам'яті” І. В. Зикова в результаті концептуального аналізу фразеологізмів виділила 11 макро-метафоричних концептуальних моделей [96, 431]:

- комунікація у сфері гри-виступу – до даної моделі належать фразеологізми пов'язані з музикою, танцями, виступами, спортом, війною, дитячими іграми;
- комунікація у соціальній та юридичній діяльності;
- комунікація як релігійно-орієнтована діяльність;
- комунікація в ремісничій сфері;
- комунікація, що здійснюється в торгівельній та комерційній діяльності;
- комунікація в сфері подорожей;
- комунікація в сфері мисливства;
- комунікація сфери приготування та споживання їжі;
- комунікація в сфері медицини;
- комунікація в сфері живопису;
- комунікація в домогосподарчій сфері.

Отже, можемо підсумувати, що виникнення та функціонування фразеологічних одиниць та їх семантичне значення основане на факторах усіх сфер функціонування та життя людини, її побутової діяльності, характеру її оточення та історико-культурних особливостей її розвитку.

Висновки до розділу I

У ході дослідження зроблена спроба надати оцінку сучасному стану наукових досліджень в галузі ідіоматики. Зазначається, що у вітчизняній лінгвістиці мовознавці є здебільшого послідовниками так званого «вузького» розуміння ідіоматичних одиниць, згідно з традиціями, започаткованими радянським вченим В. Виноградовим, в той час, як їхні британські та американські колеги віддають перевагу “широкому” підходу, вносячи до складу ідіом такі одиниці, як приказки, прислів'я, крилаті вирази, які за вітчизняними

науковими традиціями прийнято вважати предметом вивчення фольклористики.

Були розглянуті питання про поняття фразеології і фразеологічних одиниць, напрямки їх дослідження, класифікації фразеологічних одиниць та їх характерні ознаки, а також внутрішня форма фразеологізмів, що дозволяє зробити висновки, що фразеологія – надзвичайно складне явище, вивчення якого потребує свого методу дослідження, а також використання даних інших наук: лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки і країнознавства.

Підсумовуючи результати аналізу теоретичних основ ми визначаємо, що фразеологія – галузь мовознавства, що тісно пов'язана з лексикологією і основною одиницею дослідження є словосполучення. Але, на відміну від лексикології, яка вивчає слово та його семантику як окреме ціле, фразеологія вивчає словосполучення як цілісну семантичну сполуку, номінативне значення якого може кардинально відрізнятися від значення окремих, утворюючих його слів. Фразеологія збагачує лексикологію інформацією про зміни, яким піддаються слова у складі фразеологічних одиниць, а лексичну стилістику – даними про узуальні та okazіональні стилістичні особливості фразеологізмів, а також дає додаткову інформацію в багато розділів загального мовознавства. Аналіз фразеологічного матеріалу дуже важливий для лінгвокраїнознавства. Фразеологія як галузь лінгвістики має власний об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом фразеології є фразеологічна одиниця, яка являє собою сполучення слів зі стійким семантичним значенням. Предметом фразеології виступає вивчення функціонування фразеологічних одиниць, їх структура, утворення та походження.

Методи фразеології використовуються для вирішення найрізноманітніших питань, які стосуються вивчення та розширення науково-методологічної бази фразеології. Вони торкаються вивчення фразеологічних одиниць та фразеології в цілому, звертають увагу на семантичний аспект

фразеологізмів, їх класифікацію, будову та структуру, взаємозв'язки між компонентами фразеологічних одиниць, контекст та фразеологічний обсяг, а також стійкість, досліджують фразеологічну системність, походження фразеологічних одиниць та їх основні функції.

Загальноприйнятого формулювання терміну «фразеологізм» або «фразеологічна одиниця» не існує, а вже існуючі визначення різняться за змістом, об'ємом та самим стилем формулювання. Але, справедливим буде зауваження, що, в цілому, найголовніший аспект будь-якого визначення – його суть, залишається більш-менш сталим.

Фразеологічна одиниця представляє собою стійке словосполучення, сукупність зв'язних між собою слів. Стійкість таких словосполучень підтримується спільним семантичним значенням. Тобто, у фразеологічній одиниці слова, які її утворюють, втрачають свою власну семантику і в сукупності формулюють спільне семантичне значення всього фразеологізму в цілому – утворюється цілісна семантична сполука, мовний знак, який розглядається як цілісна мовна одиниця.

Внутрішня форма фразеологізмів спрямована на відтворення деякої істотної зв'язки для мети вторинної номінації або передачі системи зв'язків, вона також сприяє виникненню у свідомості асоціативних зв'язків. Отже, внутрішня форма – явище багатогранне, що впливає з духу народу або національної духовної сили. Розглянуто також феномен «ідіоматичності» як такий, що визначає місце ідіом в системі фразеологічних одиниць мови як її ядро, або ключова складова.

Узагальнене поняття фразеологічної одиниці буде звучати наступним чином: це стійке словосполучення, об'єднане спільним набутим семантичним значенням, ґрунтованим на основі впливу емоційно-експресивних чинників, яке представляє собою окремий мовний знак та розглядається як цілісна лексична одиниця.

Класифікації Ш. Баллі та В. Виноградова вважаються класичними, вони лежать в основі всіх інших, пізніше створених класифікацій.

Соціокультурні особливості фразеологізмів ґрунтуються на основі різних історичних, культурних, економічно-господарських, природно-географічних та соціально-побутових факторах, що вимагає детального їх вивчення та врахування під час перекладу українською мовою.

РОЗДІЛ 2.

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТ У ВИВЧЕННІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

2.1. Проблеми перекладу фразеологізмів

Термін “переклад” має полісемантичну природу, його найрозповсюдженіше та, здебільшого, узагальнююче значення пов’язане з процесом передачі значення слова або його змісту, групи слів, речення або уривку з мови оригіналу на мову перекладу.

За визначенням В. С. Виноградова, переклад – це особливий, своєрідний і самостійний вид мовного мистецтва. Це “вторинне” мистецтво, мистецтво “перевираження” оригіналу матеріалом іншої мови, що складає особливий різновид творчої діяльності, певну форму “вторинної художньої творчості” [54, 100].

А. Д. Швейцер визначає переклад як односпрямований і двофазовий процес міжмовної і міжкультурної комунікації, за якого на основі цілеспрямованого (перекладацького) аналізу первинного тексту створюється вторинний текст, так званий метатекст, який замінює первинний текст у іншому мовному і культурному середовищі.

Це процес, який характеризується установкою на передачу комунікативного ефекту первинного тексту, що часто створює різницю між двома мовами, культурами, комунікативними ситуаціями [16, 31].

За Комісаровим В. Н., переклад – це вид мовного посередництва, який цілком орієнтований на оригінал. Переклад є іншомовною формою існування повідомлення, яке містить оригінал. Завдання перекладу полягає у забезпеченні такого рівня міжкультурної комунікації, при якому текст, який утворюється в мові реципієнта міг би виступати як повноцінна комунікативна заміна

оригіналу і ототожнюватися рецепієнтами перекладу з оригіналом у функціональному, структурному і змістовному відношеннях [45, 114].

В збірці “Про переклад” видатний американський лінгвіст Юджин Найда дає наступне визначення поняття перекладу: “переклад полягає в добірці найближчого природного еквіваленту в мові перекладу, який найточніше передаватиме повідомлення з мови оригіналу, зберігаючи значення та стилістику” [40, 137].

Сенс перекладу полягає в тому, щоб передати зміст, думки й почуття, виражені в формах чужої мови, засобами своєї мови, тобто надати їм нової форми, але зберегти створюване оригіналом враження, його емоційну функцію [41, 10].

Отже, поняття та визначення перекладу може бути узагальненим наступним чином: це заміна текстового матеріалу однієї мови (мови оригіналу) еквівалентним текстовим матеріалом іншої мови (мови перекладу).

Головна мета будь-якого перекладу полягає у досягненні адекватності.

Адекватність – це повна передача смислового змісту оригіналу а також повна функціонально-стилістична відповідність йому. На думку Бархударова Л. С., текст перекладу ніколи не являє собою повний та абсолютний еквівалент тексту оригіналу [12, 155]. За словами Ю. Найди, прагнення досягти еквівалентності може вийти результатом значного відходу від оригіналу. Між термінами “адекватність” та “еквівалентність” існує різниця при перекладі будь-якого тексту та має нормативно оціночний характер, але є у цих термінів і відмінна риса.

Адекватність визначається як співвідношення вихідного та кінцевого текстів, з урахуванням мети перекладу. Переклад тексту вважається адекватним, якщо хоча б одна з двох наступних умов збережена:

- здійснено правильний переклад усіх термінів та їх сполучень;
- переклад є зрозумілим для рецепієнта і він не має до перекладача питань і зауважень.

Адекватний переклад це відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови [8, 33]. Адекватний переклад враховує як змістову так і прагматичну еквівалентність, не порушує при цьому ніяких норм, є точним і без усіляких неприпустимих перекручувань змісту. Адекватний переклад має оціночний характер та веде за собою поняття повноцінності перекладу, яка полягає у співвідношенні змісту або створенні функціональних відповідників в мові перекладу та передбачає рівновагу між змістом і формою. Дослівна передача окремо взятих елементів не може вважатися повноцінною передачею цілого.

Над проблемою перекладу фразеологічних одиниць працювали багато наукових діячів: Жуков В. П., Телія В. Н., Шанський Н. М., Виноградов В. В., Амосова Н. Н.. Переклад фразеологізмів надзвичайно складне справа, адже задля досягнення адекватності перекладу фразеологічної одиниці перекладачеві необхідно враховувати і, якомога точніше передати всі її компоненти, а саме: образний, наочний, емоційний, стилістичний і національно-етнічний компоненти.

Особливість перекладу фразеологізмів полягає у своєрідності інтерпретації тексту. Йдеться насамперед не про переклад в прямому сенсі, а про своєрідні ходи передачі змісту, тобто пошук відповідного еквівалента у мові перекладу. За словами Гете Й. В., “у перекладі треба добиратися до неперекладного, лише тоді можна по-справжньому пізнати інший народ, іншу мову” [34, 5].

Автентичний переклад фразеологізмів – справа надзвичайно складна, оскільки їм притаманне розмовне забарвлення, афористичність, образність, лаконізм. Так як використання фразеологізмів характерне для всіх сфер мовленнєвої діяльності (художньої літератури та публіцистики, живого мовлення), то питання їх перекладу стосуються не лише художньої літератури, але й загальної проблеми перекладу [27, 164].

Фразеологічні одиниці становлять найбільші труднощі для перекладу, оскільки їм властивий “найбільший ступінь екстралінгвальності” [66, 88], що зумовлює їхню першість у “шкалі неперекладності” або “важкоперекладності” [22, 228].

Перекладаючи сталі словосполучення, важливо пам’ятати, що насамперед необхідно точно відтворити їхню смислову функцію та стилістичну забарвленість. Методологічним базисом більшості робіт, присвячених перекладу фразеологічних одиниць, є принцип наявності або відсутності в мові перекладу фразеологічних відповідників стійким сполученням слів вихідної мови [37, 15]. Найкращим способом перекладу образної ФО є використання відповідника, який може бути еквівалентним або варіантним.

Фразеологічним еквівалентом називають таку ФО в мові перекладу, яка цілком відповідає за змістом і стилістичною маркованістю фразеологізму в мові оригіналу та заснована на одному з ним образі. До групи ФО, які перекладають за допомогою еквівалентів, належать інтернаціональні ФО, оскільки вони наявні в більшості європейських мов і пов’язані спільним походженням з одного джерела. Зазвичай ці фразеологічні одиниці мають біблійно-міфологічний або літературний характер, напр.: присл. англ. *Caesar’s wife is above suspicion*; укр. Дружина Цезаря поза підозрою [2, 187]; нім. *ein Ritter ohne Furcht und Tadel* – Лицар без страху й догани [59, 137].

Еквіваленти можуть бути абсолютними й відносними. Абсолютні еквіваленти сталих словосполучень збігаються з оригіналом у всіх аспектах: граматичному, лексичному та стилістичному, напр.: англ. *To give one’s hand and heart* – віддати руку й серце [2, 401]; нім. *Das starke Geschlecht* – сильна стать [59, 260]. Відносні еквіваленти сталих словосполучень, які цілком збігаються з оригіналом за значенням і стилістичним маркуванням, мають деякі розбіжності з оригіналом. Ці розбіжності можуть бути граматичними (категорія числа, порядок слів та ін.) або лексичними, напр.: англ. *Beauty and the beast* – красуня

та потвор а[2, 79] присл. нім. *Wie der Acker, so die Rüben, wie der Vater, so die Buben* – укр. *Який мельник, такий млин, який батько, такий син* [59, 22].

Кількість образних фразеологічних одиниць, що збігаються за змістом та образністю в мові оригіналу й мові перекладу, є порівняно невеликою. Значно частіше перекладачеві доводиться використовувати український фразеологізм, аналогічний за змістом іншомовному, але заснований на іншому образі, напр.: присл. англ. *All are not soldiers that go to the wars* – укр. *Не усе ж то козак, що стуса має* [2, 24] присл. нім. *Jeder Hans findet seine Grete* – укр. *Для кожного Гриця є своя птиця* [59, 310]. Такі українські ФО називають фразеологічними аналогами.

Якщо під перекладом фразеологізмів розуміти дослівну передачу, то, звичайно, більшість фразеологізмів видаються неперекладними. Так, наприклад, українське *На городі бузина, а в Києві дядько* [11, 202] та німецьке *Das reimt sich wie Fastnacht und Karfreitag* [59, 358] втраять смисл при дослівному перекладі. Хоча буквальне тлумачення цих виразів мовою оригіналу також спричиняє непорозуміння. Тому формулювання «переклад фразеологізмів» варто розглядати значно ширше. Переклад фразеологізмів, іншими словами, означає не що інше, як збереження їх значення, їх образності та їх специфіки у тканині мови перекладу. Виходячи з цієї засади, можна стверджувати: “фразеологізм (як одиниця проміжного, вертикального рівня) також є одиницею перекладу, що перекладається як єдине ціле (з урахуванням актуалізованих у тексті оригіналу внутрішньої форми та змісту, емоційно-експресивних та конотативно-стилістичних нашарувань) незалежно від опори на наявні/відсутні еквіваленти в мові перекладу” [38, 180].

Науковці виділяють два основні шляхи перекладу стійких словосполучень: фразеологічний та нефразеологічний [22, 180]. Фразеологічний прийом включає в себе переклад за допомогою еквівалента та переклад за допомогою аналога. Серед нефразеологічних прийомів перекладу розповсюдженими є калькування, описовий переклад та контекстуальна заміна.

Переклад фразеологізмів доцільно розглядати, поділяючи їх на три групи:

1. Лексичні фразеологізми. Вони семантично співвідносні зі словами, понятійно аналогічними. Наприклад: *стріляний горобець – geriebener Kunde, зіграти у скриньку – ins Greis beißen, тримати язик за зубами – die Zunge im Zaum halten;*

2. Предикативні фразеологізми. Це, як правило, завершені речення, що закріпилися у мові у вигляді стійких словосполучень. Наприклад: *краще синиця в руках, ніж журавель у небі – Besser ein Spatz (ein Sperling) in der Hand als eine Taube auf dem Dach, не до ладу сказати – краще мовчати – Besser zu viel schweigen als zu viel reden, краще пізно, ніж ніколи – Besser spät als nie, незамінних людей немає – Niemand ist unersetzlich тощо;*

3. Компаративні фразеологізми, які актуалізувалися в мові як стійкі порівняння: *працювати як віл – wie ein Pferd arbeiten, дурний, як пень (як чип, як довбня, як ступа) – dumm wie Besenstock, блідий, як смерть – blaß wie Tod, червоний, як рак – rot wie Blut [11, 203] білий, як сніг – weiß wie Schnee [37, 111] тощо.*

Відомий теоретик та практик перекладу Комісаров В. відзначає, що семантика фразеологічних одиниць – це складний інформативний комплекс, що має як наочно-логічні, так і конотативні компоненти. Найважливіші з них – з погляду добору – відповідності в мові оригіналу такі: 1) переносний, або образний компонент значення фразеологізму; 2) прямий, або наочний компонент значення фразеологізму, що становить основу образу; 3) емоційний компонент значення фразеологізму; 4) стилістичний компонент значення фразеологізму; 5) національно-етнічний компонент значення фразеологізму [44, 98]. Тобто в перекладі необхідно зберегти смисловий, емоційно-експресивний і функціонально-стилістичний зміст, що передається відповідним стійким словосполученням в контексті оригіналу.

Як найбільш дієві виділяються чотири основні типи перекладу фразеологізмів [37, 129]:

- дослівний (що слово в слово відповідає першоджерелу або мові оригіналові; абсолютно точний, буквальний);
- еквівалентно-повний;
- еквівалентно-неповний ;
- описовий.

Дослівний вид перекладу фразеологізмів виключно характерний передусім для перекладу крилатих фраз (влучна словосполука, влучний вислів літературного походження, що стисло та образно передають думку й стали загальноживаними), наприклад: *lat. O, tempora! O, mores! (Cicero); dt. O, Zeiten! O, Sitten!; укр. О, часи! О, звичаї!*

Еквівалентно-повний переклад – один із повноцінних способів перекладу фразеологізмів. Він полягає в тому, що в мові перекладу знаходять фразеологізм із таким самим значенням, як і у мові оригіналу. Тобто такий еквівалент, який би повністю відповідав не лише значенню фразеологізму мови оригіналу, але і його внутрішній формі. Наприклад: *aus dem Finger saugen – висмоктати з пальця, in die Augen fallen – впадати в очі, er holte keine Sterne vom Himmel – він не хапає зірок з неба* тощо. При цьому жодного значення не має те, чи певний еквівалент був утворений завдяки калькуванню, чи виник сам по собі.

Еквівалентно-неповний переклад – небажаний, оскільки він не завжди передає своєрідність фразеологізму. Цей спосіб також полягає у пошуку відповідного еквівалентного сполучення з таким же значенням, але з іншою внутрішньою формою: *Auf der Bärenhaut liegen – бити байдуди, Eile mit Weile – Поспішиши – людей насмішиши (Поспішай повільно!).*

Описовий переклад використовується у тих випадках, коли вищеназвані способи неможливі. Цей вид перекладу найменш бажаний, позаяк при ньому зникає своєрідність, образність та емоційність фразеологізму. Цим самим губиться сама привабливість фразеологізму: *den Stab über jemanden brechen – осуджувати когось; etwas um ein Butterbrot kaufen – купити щось майже*

задарма; *Schwein haben* – мати щастя тощо. Дещо несподівано звучить німецький фразеологізм: *pünktlich wie die Maurer sein* – закінчувати роботу точно за годинником [38, 23]. А вся річ у тому, що муляр у німецькій ментальності історично асоціюється з еталоном відомої німецької пунктуальності.

Завдяки працям Швейцера А.Д., Бархударова Л.С. і Комісарова В.Н. теорія перекладу отримала понад інтенсивний розвиток. Що стосується перекладу фразеологізмів, то їм приділено чимало уваги в теоретичних роботах. Пов'язані з цим проблеми розглядаються по-різному, рекомендуються різні методи перекладу, зустрічаються неспіввідношені думки. І це зрозуміло: однозначного, стандартного рішення тут не може бути. Бувають моменти, коли за наявності рівноцінної фразеологічної відповідності доводиться шукати інші шляхи перекладу, так як цей еквівалент не годиться для даного контексту. Навіть у межах однієї групи фразеологічних одиниць може знадобитися індивідуальне рішення.

Фразеологічні еквіваленти можуть бути двох типів:

1) Постійне рівнозначний відповідник, яке є єдино можливим перекладом і не залежить від контексту. Цей вид перекладу названий Рецкером Я. І. “еквівалентним” у статті, в якій вперше було поставлено питання про закономірні відповідності при перекладі на рідну мову [99]. Оскільки всяке рівнозначне відповідність є еквівалентом, то зазначений вид перекладу доцільно назвати моноеквівалентом. Відповідності ці можуть виникати як результат дослівного перекладу англійських фразеологічних одиниць, наприклад: *time is money* – час – гроші, *to dance to somebody's tune* – танцювати під чийсь дудку, *tired as a dog* – втомився як собака, *dumb as a fish* – німий як риба, *to kill like a dog* – вбити як собаку.

2) З іншого боку, можлива наявність в українській мові двох і більше еквівалентів англійської фразеологічної одиниці, з яких для перекладу даного тексту вибирають кращий або будь в тому випадку, якщо вони обидва або всі

рівноцінні. Такі еквіваленти називаються вибірковими [50, 77]. Наприклад: українське *Рукою подати* може мати наступні значення:

1. просторове значення – *близько*;
2. часове значення – *близько (до кінця року рукою подати)*;
3. значення місця – *зараз же*.

При виборі враховуються всі показники вихідної фразеологічної одиниці, а також її стиль і колорит. Іноді саме стилістична невідповідність або наявність колориту не допускає в переклад здавалося б саму відповідну одиницю. Один з яскравих прикладів різностильних синонімів – фразеологізми, що передає значення переходу в інший світ: *від піднятих ніг у інший, у кращий світ, випустити дух, заснути вічним сном до грубо просторічних, дати дуба, віддати кінці*.

Число багатьох відповідностей невелике, до цієї групи належать фразеологічні одиниці інтернаціонального характеру, засновані на міфологічних переказах, біблійних легендах та історичних фактах. Наприклад: англійське: *Augean stables* – *Авгієві стайні*; *Pyrhic victory* – *Піррова перемога*; *Achilles' heels* – *Ахіллесова п'ята*; *The apple of discord* – *яблуко розбрату*; *The salt of the earth* – *сіль землі* [97].

З фразеологізмів інших типів А. В. Кунін зазначає:

- порівняння: *as bold (brave) as a lion* – *лагідний (хоробрий) як лев*; *as free as a bird* – *вільний як птах*; *as cunning as a fox* – *хитрий як лисиця*; *as busy as a bee* – *працьовитий як бджілка*;
- прислів'я: *extremes meet* – *крайнощі сходяться*; *habit is a second nature* – *звичка – друга натура*.

Часткові еквіваленти – це не означає якоїсь неповноти в передачі значення, а лише містить лексичні, граматичні або лексико-граматичні розбіжності при наявності однакового значення однієї і тієї ж стилістичної спрямованості. Тому частковий еквівалент за ступенем адекватності перекладу слід вважати рівноцінним повного еквіваленту.

Часткові еквіваленти в свою чергу поділяються на такі групи: частковий лексичний еквівалент. Кунін А. В., як і Комісаров В. Н., підрозділяють їх на дві підгрупи: українські еквіваленти англійських фразеологізмів, що збігаються за значенням, стилістичної спрямованості та близькі за образністю, але кілька розходяться по лексичним складом. Прикладом можуть служити наступні обороти: *light as a feather* – легкий як пір'їнка; *put by for rainy day* – відкласти на чорний день; *a dog in the manger* – собака на сїні; *like a tired butterfly* – як сонна муха; *as flies to sugar* – як мухи на мед [48, 203].

А також деякі прислів'я: *hawks will not pick hawks' eyes out* – ворон ворону око не виклює; *don't count your chicken before they are hatched* – курчат по осені рахують.

Українські еквіваленти англійських фразеологічних одиниць, що збігаються з ними за значенням, за стилістичною спрямованістю, але різні за образності. Це явище Комісаров В. Н. називає аналогом. Прикладом можуть служити наступні обороти: *to be born with a silver spoon in one's mouth* – народитися в сорочці; *when pigs fly* – як рак на горі свисне; *he that sleeps with dogs must rise up with fleas* – з ким поведешся, від того й наберешся; *put the cat near the goldfish bowl* – пусти вовка на пасовище; *all is fish that comes to his net* – доброму злодію все впору; *the dog that fatches will carry* – той, хто розпускає плитку з вами, буде плиткувати про вас; *we don't kill a pig every day* – не все коту масляна [97].

Частковий граматичний еквівалент. До цієї групи відносяться українські еквіваленти англійських фразеологізмів, що збігаються з ними за значенням, по стилістичній забарвленні та образності, але відрізняються числом, в якому стоїть іменник, або порядком слів:

- розбіжність в числі: *fish in troubled waters* – ловити рибу в каламутній воді; *play in somebody's hands* – грати на руку; *catch old birds with chaff* – провести старого горобця на полові;

- розбіжність в порядку слів: *all is well that ends well* – все добре, що добре закінчується; *a hungry fox dreams about chicken* – голодній лисиці всі кури сняться; *strike while the iron is hot* – куй залізо, поки гаряче [98].

Калькування або дослівний переклад фразеологізмів при наявності повного або часткового еквівалента. Наприклад: *the lion's share* – левова частка; *love me – love my dog* – любиш мене – люби й мою собачку; *crawl along like a turtle* – повзти як черепаха.

Англійських прислів'я щодо правил хороших манер: *After dinner sleep a while, after supper walk a mile* може прийняти, наприклад, такий вигляд: *Пообідавши – здрімніть, вечерю з'їли – гуляти йдіть* [17, 114].

Калькування принципово відрізняється від буквалізму тим, що калькування – виправданий дослівний переклад, буквалізм же – дослівний переклад, що спотворює сенс перекладного висловлювання. Наприклад: *in a bee line* – навпростець; *dog my cats!* – Чорт забирай!; *see the elephant* – придбати життєвий досвід; *to eat crow* – визнавати свої помилки; *to have butterflies in one's stomach* – нервувати від страху.

Привертає увагу також один з видів описового перекладу, в якому повністю або частково передається образність українського прислів'я чи приказки, наприклад: *за що купив, за те й продаю* – *I sell my goods at the price I've paid for them*.

Багато описові перекази є римованими, наприклад: *дурням закон не писаний* – *fools are fools, they observe no rules*; *в гостях добре, а вдома краще* – *East or West, home is best*; *знає кішка, чиє м'ясо з'їла* – *well knows the kitten, whose meat is eaten* [92, 67].

Також описовий переклад застосуємо при поясненні сенсу фразеологічних одиниць за допомогою вільного поєднання слів, наприклад:

The next evening Rollie told me that everything was fixed ud with the master mechanic, but he be expected to buy a pig in a poke. He wanted to look me over first to see that I was sound in body and reasonably sound in mind. (J. Conroy, “The

desinherited”) – Наступного вечора Роллі сказав мені, що є повна домовленість з головним механіком, але не можна припускати, що той прийме на роботу абсолютно незнайомої людини. Він хотів спершу подивитися на мене і переконатися в тому, що я здоровий фізично і хоча б відносно здоровий в психічному відношенні.

Відповідності однаковій переносний сенс передається в перекладацьку мову за допомогою іншого образу при збереженні всіх інших компонентів семантики фразеологізму, наприклад [50, 89]: *to turn back the clock* – повернути назад колесо історії; *the black sheep* – паршива вівця; *to flog a dead horse* – тягнути кома за хвіст; *to get up on the wrong side of the bed* – встати не з тієї ноги; *as flies to sugar* – як мухи на мед.

Отже, існує велика кількість засобів перекладу фразеологічних одиниць, кожен з яких буде найбільш вдалим у кожному конкретному випадку.

2.2. Труднощі перекладу англійських фразеологізмів

Національна специфіка фразеологічних одиниць і способи її передачі на іншу мову. Загальновідомо, що фразеологія являє собою універсальне явище, властиве всім мовам світу. Багато робіт, присвячених дослідженню міжнародних, загальномовних властивостей фразеології. Розглядаючи ці якості фразеології будь-якої мови як її іманентного складу, Солодуб Ю. П. стверджує, що вони можуть бути об'єктом лінгвістичного дослідження.

Слідом за Савицьким вважається, що, якщо фразеологія універсальна, то якісь її риси і властивості повинні мати не національно-специфічний характер, а інтернаціональний, загальний для всіх мов світу. Національна своєрідність народів являє собою дуже складне явище. Воно включає в себе цілий комплекс взаємопов'язаних чинників, а саме: характер, темперамент народу, його історію, духовне життя, етнічний побут [71, 73].

Оскільки поняття “фразеологізм” неоднозначно визначається в сучасній теорії фразеології, то ми залуцаємо для дослідження тільки той мовний матеріал, приналежність якого до фразеологічних оборотів визнається лінгвістами всіх шкіл і напрямків. Це так звані ідіоми, тобто стійкі словесні комплекси, цілісне значення яких не відповідає сумі значень входять до їх складу лексичних компонентів, але може образно мотивуватися на основі цих значень [71, 73].

Найбільші труднощі при перекладі фразеологічних одиниць полягає в розпізнаванні цих стійких поєднань в тексті першотвору. Неправильне сприйняття ідіоми призводить до спотворення тексту.

Фразеологічний образ найчастіше зберігає національну специфіку фразеологізмів, оскільки він дуже часто спирається на реалії, відомі тільки одному народу. Представнику іншої нації, який не володіє фоновими знаннями, вельми важко здогадатися про значення фразеологізму. Але цей зоровий образ, що виникає в нашій свідомості, – явище не лінгвістичне, воно має відношення до психології. Однак, це не дозволяє нам зробити висновок про те, що фразеологічний образ не може бути об'єктом мовного дослідження.

Складовими частинами фразеологічного образу є специфічні для певної нації реалії (топоніми, антропоніми, гідроніми), які сприймаються носіями мови дуже легко, так як лінгвістичні маркери його національної обмеженості “лежать на поверхні”, виявляються без особливих труднощів. Але найчастіше національна специфіка образу не усвідомлюється так “легко і відразу”: для її виявлення необхідний більш глибинний аналіз, звернений до історичної етимології окремих лексичних компонентів і їх граматичних структур [68, 79]: *Shake the pagoda-tree* – швидко розбагатіти, нажитися – pagoda (іст.) – старовинна індійська золота або срібна монета; *In a brown study* – в похмурому роздумі, в роздумі, в глибокій задумі – brown – в цьому виразі зберігає своє застаріле значення “похмурий”, або “сірий” – не в якості колористичної лексеми, а як емоційний стан; – study – застаріле значення “роздум”.

Читачеві перекладу, що не знає етимології цих слів, буде важко здогадатися про значення даних фразеологічних одиниць.

Фразеологічний образ є основним “хранителем” національної специфіки фразеологізму. Виражається ж цей образ лексичним складом і граматичною структурою фразеологічної одиниці, що дозволяють зіставити первісний зміст ідіоми з результатом його семантичної трансформації та створюють необхідні умови для подвійного бачення світу, на чому й ґрунтується саме явище образності.

Аналіз роботи Телія В. М. дозволяє нам стверджувати, що національна специфічність зазвичай властива окремих компонентів фразеологізму або всьому змінному словосполученню, який лежить в його основі [78, 158].

Так, за даними її дослідження ми відзначаємо, що близька до нуля структурно – семантична еквівалентність англійських і українських фразеологічних одиниць, що включають національні імена і найменування національних реалій: (укр.) *вільний козак, як Сидорову козу, на всю Іванівську* – (англ.) *Every Tom, Dick and Harry – всякий зустрічний*. Ці імена є самим поширеними в англомовних країнах.

Наступні імена власні виступають в ролі своєрідних реалій з точки зору перекладу, значення їх зовсім ясні для читача оригіналу, але для читача перекладу вони нічого не говорять: *All my eye and Betty Martin – дурниця, нісенітниця; Aunt Sally – велика жінка, у якої довгий язик; Aunt Adna – театралка, що дотримується консервативних поглядів; Billy Bunter – ненажерливий хлопчик* [98].

Влахов С. і Флорін С. називають такі імена “аллюзивними”. Вони асоціюються у носія мови з певним словом з фольклорних літературних і фразеологічних джерел [79, 63].

Така ж близька до нуля структурно – семантична еквівалентність спостерігається у фразеологічних одиниць, що містять некротизми (тобто компоненти, що не мають самостійного вживання як лексеми), оскільки

некротізми не відповідає ніяка певна лексема в іншій мові [79, 85]: (укр.) *бити байдики, точити яси*; (англ.) *beyond peradventure* – *безсумнівно, безперечно*; *peradventure* – *можливо, може бути*; *of yore* – *давним давно*, *yore* – *стародавній, колишній*; *toons mineon* – *нічний сторож*, *mineon* – *застаріле "коханець"*; *tread a measure* – *танцювати*, *measure* – *застаріле танець*; *tit for tat* – *відплата, зуб за зуб*; *hope deffered maketh the heart sick* – *надія, довго не збувається, томить серце*, *maketh* – *застаріла друга форма дієслова make*; *as the old cock crows so doth the young* – *яблуко від яблуні недалеко падає*, *doth* *застаріла друга форма дієслова do*; *forlon hope* – *дуже слабка надія*, *forlon* – *нещасний, занедбаний, самотній*.

При перекладі цих фразеологічних одиниць виникає маса труднощів, і перекладачеві потрібно забезпечити читача необхідними виносками в кінці книги, що пояснюють значення цих фразеологічних одиниць, зокрема некротізми.

Слід зазначити, що мінімумом структурно-семантичної еквівалентністю володіють фразеологічні одиниці, в основі яких лежать непродуктивні, унікальні образи. Виноградов В. В. і Шанський Н. М. такі фразеологічні одиниці називають фразеологічним зрощенням: (укр.) *як пити дати, тримати камінь за пазухою*; (англ.) *Will a duck swim?* – *Ви сумніваєтеся? Безсумнівно*, *Enough to make a cat laugh* – *Хоч кого насмішиш*, *Live in each other pockets* – *нерозлийвода*, *Shoot off ones face* – *тритати язиком*, *Tell it to the horse* – *маринес* – *Брешить більше*, *Talk a dog's hind leg off* – *Забалакати когось до смерті*, *Let the cat out of the bag* – *Розбовтати секрет*, *Ones wits are woolgathering* – *літати у хмарах*, *In less than a pig's whisper* – *зараз же*, *Draw the wool on somebody's eyes* – *Пускати пил в очі* [91, 119].

Саме на матеріалі фразеологічних зрощень Булаховський Л. А. і Реформатський А. А. був зроблений висновок про переклад ідіом, тобто про відсутність у цих фразеологічних одиниць структурно – семантичних еквівалентів, в інших мовах неможливості їх дослівного перекладу.

Такі лінгвісти, як Влахов С. і Флорін С., вважають, що фразеологізм потрібно переводити фразеологізмом, тобто до такого перекладу, як до ідеалу, необхідно прагнути в першу чергу і шукати інших шляхів лише переконавшись у недоцільності фразеологічного перекладу в даному тексті. Вони пропонують свої способи перекладу безеквівалентної лексики. Так, наприклад, арготизм *prendre les manettes* значить просто *розгубитися*, але це словниковий переклад, який у живому тексті використовується дуже рідко. Тому необхідно підібрати такі фразеологічні відповідності, якими його можна передати, наприклад: *втратити самоконтроль*.

На відміну від “слово в слово”, смисловий зміст фразеологічної одиниці можна передати змінним словосполученням (лексичний переклад): *Have a bee in ones bonnet* – *бути бсхибленим на чому-небудь, носитися з якоюсь ідеєю*; *Birds of a feather* – *люди одного складу*; *Like a cat on hot bricks* – *не по собі* [97].

Такі переклади цілком виконують свою роль в словнику, вказуючи точне семантичне значення одиниць. Проте в контексті будь відповідність повинна придбати фразеологічний вид або щонайменше стилістичне забарвлення і експресивність, близькі до оригінальних. Наприклад, фразеологізм *The gray mare is the better horse* перекладається як *дружина верховодить в домі*. У наступному тексті перекладач постарався передати близьку до оригіналу стилістичне забарвлення і експресивність, і виконав одну з найважливіших вимог Влахова і Флоріна – фразеологізм повинен перекладатися фразеологізмом: *Now what do you think of him? Do you think he knows his own mind? He seems to me a poor thing. I should say the gray mare will be the better horse" (Galsworthy)* – *Ну, і як ви до нього ставитеся? Як по-вашому, він позитивна людина? На мій погляд нікчемність. Вона буде тримати його під каблуком*.

Узагальнюючи все вищесказане, ми можемо зробити висновок, що при лексичному перекладі фразеологічних одиниць потрібно завжди прагнути

наблизитися до фразеологічного, передати хоча б окремі його елементи і сторони.

За відсутності аналогів і еквівалентів в перекладацькій мові ми слідом за Влаховим С. пропонуємо використовувати описовий переклад. Це може бути пояснення, порівняння, опис і тлумачення – всі ці кошти максимально передають зміст фразеологічних одиниць ясною і короткою формою: *No room to swing a cat* – Дуже тісно, повернутися ніде; *A bird in the hand* – Щось реальне, надійне; *Sell one's hens on a rainy day* – Виявляти непрактичність; *See the elephant* – Купувати життєвий досвід. Але в контексті цей шлях перекладу самостійного значення не має, так як перекладач постарается ввести зміст фразеологічної одиниці в контекст таким чином, щоб правильно були передані всі елементи тексту в цілому, тобто використовує контекстуальний переклад (Кунин А. В. називає такий переклад “обертональний”). Цей спосіб переказу використовується, коли фразеологізм доводиться передавати нефразеологічним засобам [47, 73].

Також до що важко одиницям ми можемо віднести афоризми та крилаті вирази. Хоча багато крилаті вирази і афоризми відносяться до інтернаціональної фразеології, чимало й таких, які належать тільки ідіоматичні одиниці, а це збільшує труднощі їх перекладу. Так, наприклад, навіть на дуже близько-родинною мовою важко висловити досить яскраво і лаконічно. Так, наприклад: *людина у футлярі, а судді хто, лицар на годину*.

Вибір прийомів перекладу фразеологічних одиниць залежить ще від наявності або відсутності у неї національного забарвлення. Інтернаціональні одиниці у складі фразеології будь-якої мови становить більшість, а їх запозичених багато придбали вже відповідний колорит. Так що передача колориту є досить важким завданням при перекладі. Основні труднощі перекладу таких одиниць полягає в тому, що їх не можна передавати еквівалентами, оскільки еквівалентність передбачає ідентичність всіх показників, в тому числі і національного забарвлення, а це практично

неможливо. Колорит перетворює фразеологічні одиниці в своєрідну реалію, яка передається при перекладі не шляхом транскрипції, а калькою. З цим твердженням можна погодитися лише наполовину, наприклад: англ. *carry coals to Newcastle*.

Проблема в тому, що не кожен читач знає, що для англійського міста характерні “видобуток і вивіз вугілля”, а для Афін – велика кількість сов. Така калька неминуче призведе до пожвавлення образу, який приверне увагу читача набагато сильніше, ніж фразеологічні одиниці в оригіналі. Тому в більшості випадків розумніше буде пожертвувати тією невеликою часткою колориту, яка збереглася в даній одиниці, і передавати фразеологічним аналогом *морю води додавати*.

Таким чином, ми можемо зробити висновок про те, що головне при перекладі фразеологічних одиниць – ніколи не можна підміняти колорит ідіоматичних на колорит перекладацьку мову, краще взагалі відмовитися від передачі національного обличчя першотвору, ніж приписувати невластиві для нього характеристики.

2.3. Особливості перекладу німецьких фразеологізмів

Для досягнення максимальної адекватності при перекладі фразеологізмів з німецької на українську перекладач повинен вміти користуватися різними видами перекладу [62, 66].

1. Еквівалент, тобто наявний в українській мові адекватний фразеологічний зворот, що збігається з німецьким зворотом за змістом і образною основою.

2. Аналог, тобто такий український стійкий зворот, що за значенням адекватний німецькому, але за образною основою відрізняється від нього повністю або частково.

3. Описовий переклад, тобто переклад шляхом передачі змісту німецького звороту вільним словосполученням. Описовий переклад застосовується тоді, коли в українській мові відсутні еквіваленти й аналоги.

4. Антонімічний переклад, тобто передача негативного значення за допомогою стверджувальної конструкції або навпаки.

5. Калькування. Цей метод застосовується в тих випадках, коли перекладач хоче виокремити образну основу фразеологізму, або коли німецький зворот не може бути перекладений за допомогою інших видів перекладу.

6. Комбінований переклад. У тих випадках, коли український аналог не повністю передає значення німецького фразеологізму або ж має інший специфічний колорит місця й часу, дається калькований переклад, а потім іде описовий переклад та український аналог для порівняння.

Допускаючи повне або часткове калькування в окремих випадках, перекладач виключає будь-яку можливість використання буквалізмів, тобто не виправданих дослівних перекладів, що спотворюють зміст німецьких фразеологізмів або не відповідають нормам сучасної української мови. Фразеологічні одиниці широко використовуються в літературі всіх стилів, грамотний перекладач не повинен допускати неточностей у перекладі того або іншого фразеологізму [6, 53]. Без знання фразеології неможливо оцінити яскравість і виразність мовлення, зрозуміти жарт, гру слів, а іноді просто й зміст усього висловлювання. Суть трансформаційного аналізу полягає в тому, що основою класифікації мовних одиниць є їх здатність чи нездатність перетворюватися (трансформуватися) на інші одиниці. Якщо одна з досліджуваних одиниць допускає якусь трансформацію, а інша – ні, то такі одиниці належать до різних класифікаційних рубрик [47, 21]. Трансформаційний аналіз знайшов практичне застосування в прикладній лінгвістиці, особливо в автоматичному перекладі (різні синтаксичні конструкції

трансформуються в основну, інваріантну, а вже інваріантні перекладаються на іншу мову) й у викладанні рідної та іноземної мов.

Існує декілька можливих способів перекладу фразеологічних одиниць:

1) дослівна відповідність (еквівалент): *Bei Nacht sind alle Katzen grau* – *Вночі всі коти сірі*;

2) адекватний відповідник: *Eile mit Weile* – *Хто спішить, той й людей смішить*;

3) калькування: *Ein Kalb darf kein Kalb bleiben* – *Не увесь час теляті телятком бути*;

4) псевдоприслівна відповідність: *Die Hand bleibt über, die nach dem Schatten greift* – *Свою тінь не дожнеш*;

5) описовий переклад висловлювання: *Kinegramme* – *кінограми*

a) *ein Auge zudrücken* – *закривати око*;

б) *die Achseln zucken* – *знизувати плечима*;

в) *die Nase rümpfen* – *морщити носа*;

г) *auf großen Füße leben* – *жити на широку ногу*;

д) *an der Nase führen* – *водити за носа*.

Існують різні точки зору з приводу розділення трансформацій на види, але більшість авторів сходяться в одному, що основні види трансформацій – це граматичні і лексичні. У свою чергу, ці трансформації діляться на підвиди.

Із самого початку слід підкреслити, що ділення такого роду є значною мірою приблизним і умовним. Ці два типу елементарних перекладацьких трансформацій на практиці «в чистому вигляді» зустрічаються рідко – звичайно вони поєднуються один з одним, приймаючи характер складних, «комплексних» трансформацій. Переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій [62, 54]. Граматичні трансформації – це в першу чергу перебудова речення (зміна його структури) і всілякі заміни – як синтаксичного, так і морфологічного порядку. Граматичні трансформації обумовлюються різними причинами – як чисто граматичного, так і лексичного

характеру, хоча основну роль відіграють граматичні чинники, тобто відмінності мов. При зіставленні граматичних категорій та форм німецької та української мов звичайно виявляються такі явища:

- 1) відсутність тієї або іншої категорії в одній з мов;
- 2) частковий збіг;
- 3) повний збіг.

Необхідність граматичних трансформацій природно виникає лише в першому і другому випадках. В українській мові, в порівнянні з німецькою, відсутні такі граматичні категорії, як артикль, а також інфінітивні і прийменникові комплекси та абсолютна номінативна конструкція. Частковий збіг або розбіжність в значенні і вживанні відповідних форм і конструкцій теж вимагає граматичних трансформацій. Сюди належать такі явища, як часткова розбіжність категорії числа, часткова розбіжність у формах пасивної конструкції, неповний збіг форм інфінітива і дієприкметника, деякі відмінності у виразі модальності тощо [48, 42]. Артикль (як означений, так і неозначений), не дивлячись на своє украї відвернуте значення, нерідко вимагає смислового виразу в перекладі. Як відомо, обидва артиклі мають займенникове походження: означений артикль походить від вказівного займенника, а неозначений – від неозначеного займенника, який сходить до числівника один. Ці первинні значення артиклів іноді виявляються в їх сучасному вживанні. У таких випадках їх лексичне значення повинно бути передано в перекладі, інакше українське речення було б неповним і неточним, оскільки денотативне значення артиклів семантичне є невід'ємною частиною всього смислового змісту речення.

В українській мові відсутні інфінітивні комплекси, які так поширені в німецькій мові. Проте дуже часто граматичні трансформації бувають необхідні і при передачі відповідних форм і конструкцій через деякі розбіжності в їх значенні і вживанні [58, 174]. Такі розбіжності спостерігаються, наприклад, у вживанні категорії числа.

На прикладі розглянутих фразеологізмів можна чітко уявити наскільки різноманітні за своєю семантикою й виразністю фразеологічні одиниці сучасної німецької мови. У наукових працях часто використовується вислів «збагатити фразеологізмами». Треба зазначити, що це не проста закономірність, адже як говорив О.В. Кунін “фразеологія – це скарбниця мови” [48, 21] і фразеологізми мові є багатством. Фразеологічні одиниці не тільки відображають культуру й побут тієї або іншої мови, але й допомагають зробити мовлення найбільш виразнішим та емоційнішим.

Фразеологія – надзвичайно складне явище, вивчення якого вимагає свого методу дослідження, а також використання даних інших наук – лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки й країнознавства тощо. Для перекладу фразеологізмів важливий ступінь їх семантичної спаяності та їх функції у тексті. Ці дві релевантні ознаки виявляються тісно пов'язаними між собою.

2.4. Порівняльна характеристика перекладу англійських та німецьких фразеологізмів.

Відомо, що англійська література мала значний вплив на розвиток німецької мови. Отже, можна зробити висновок, що багато англійських фразеологічних виразів знаходять повне відтворення у німецькій мові за допомогою наявності у цій мові повних або часткових еквівалентів.

Наприклад, суто англійський фразеологізм *blue stocking*, що має історичне підґрунтя, асимілювався німецькою мовою у фразеологічну одиницю *Blaustrumpf*. Оскільки англійська і німецька мови пройшли подібні історичні, культурні, релігійні етапи розвитку, то в них, відповідно, мають місце ФО з однаковим образним, предметним, національно-етнічним компонентом. До подібних фразеологізмів відносяться такі звороти (див. табл. 2.4.1):

Табл.2.4.1

Порівняльна характеристика перекладу англійських та німецьких
фразеологізмів українською мовою

English	German	Ukrainian	Translation
One is up to one's ears in work.	Alle Hände voll zu tun	Клопоту повний рот. (Мати багато справ, бути дуже зайнятим.)	Фразеологічний аналог, введення нових компонентів
Everything is George	Alles geht wie Gehext	Все йде як по маслу. (Вирішувати справу швидко та успішно, без ускладнень та труднощів.)	Фразеологічний аналог. З нім антонімічний переклад.
To take the bait	Ins Garn gehen	Попастися на вудку. (опинитися під владою когось, або у пастці, або у безвихідному стані)	Фразеологічний еквівалент (частковий), введення нових компонентів
To read between lines	Zwischen den Zeilen lesen	Читати між рядків. (розуміти внутрішню суть, яка стоїть за написаними словами.)	Фразеологічний еквівалент (повний)
To promise wonders	Goldene Berge versprechen	Обіцяти золоті гори. (Спокушати незліченними багатствами, незвичайними перспективами.)	З англ. - фразеологічний еквівалент (частковий), введення нових компонентів З нім. - фразеологічний еквівалент (повний)
Don't count your chickens before they are hatched.	Man soll den Tag nicht vor dem Abend loben	Курчат восени лічать (не роби висновків завчасно)	Фразеологічний еквівалент (частковий), антонімічний прийом
The moon is not seen when the sun shines.	Der Mond wird nicht gesehen, wenn die Sonne scheint.	Коли світить сонце, місяця не видно (ясно, очевидно)	Калькування
Carry coals to Newcastle	Eulen nach Athen tragen	В ліс зі своїми дровами. (Возити щось туди, де цього і так багато)	Комбінований переклад (калькування та описовий переклад)
Little pitchers have long/ wide ears	Kleine Kessel haben große Ohren	Діти люблять слухати розмови	Описовий переклад

		дорослих.	
Rome was not built in a day	Rom wurde nicht an einem Tag erbaut.	Не зразу Рим будувався (Важлива робота вимагає часу)	Калькування

Отже, що стосується найбільш адекватних способів перекладу фразеологізмів англійської мови та німецької, то вони підлягають загальним правилам перекладу ФО. Оптимальним варіантом є переклад фразеологізму повним еквівалентом, оскільки фразеологізми англійської та німецької мов співпадають часто лексично і структурно.

Цей факт можна пояснити результатом тісної взаємодії двох мов, що належать до однієї сім'ї, та широким запозиченням англійських ФО німецькою мовою.

Зважаючи на певні національно-етнічні відмінності та відмінності в синтагматичних функціях членів речення в досліджуваних мовах, досить часто спостерігається використання часткових відповідностей та фразеологічних аналогів. Найчастіше перекладачі вдаються до дескриптивної перифрази за браком повних або часткових еквівалентів, які б передавали образність та стилістичну направленість вихідної англійської ФО. У зв'язку з цим виникає необхідність у глибшому дослідженні ФО в англійській та німецькій мовах, ширшому їх зіставленні, що дозволить нам наблизитись до ідеального перекладу, а крім того, розкриє сутність деяких німецьких запозичень чи кальок англійської мови.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи проаналізовані дані практичного розділу дослідницької роботи можна зробити наступні висновки: серед усіх можливих способів перекладу фразеологічних одиниць найпоширенішими є два основних – фразеологічний та нефразеологічний. Для адекватного перекладу

фразеологічної одиниці перекладачеві необхідно враховувати і, по можливості, повністю передати всі її компоненти, а саме: образний, наочний, емоційний, стилістичний і національно-етнічний компоненти.

Найбільшу складність для перекладу складають німецькі та англійські фразеологічні одиниці, що не мають еквівалентів у українській мові. Для їх передачі використовуються прийоми лексичного, дослівного і описового перекладу. При цьому перекладач повинен намагатися по можливості зберегти образний характер вихідної одиниці. Так, ми можемо назвати наступні шляхи перекладу таких фразеологічних одиниць:

- пошук оптимального варіанту вираження, що відповідає завданням форми викладу й змісту;
- прагнення авторів досягти повноти стилю, різноманітності форми вираження завдяки залученню фразеологізмів тощо.

Фразеологічні одиниці являють собою національно-специфічні одиниці мови, що акумулюють культурний потенціал народу, тому при перекладі фразеологізму перекладачеві необхідно зробити вибір прийомів і способів перекладу, використання яких допомогло б досягти бажаного результату. Знання таких труднощів, що виникають при перекладі фразеологічних одиниць, як багатозначність і омонімія, національно-культурні аспекти, різного роду історичні вирази, які часто мають по кілька відповідників, як в мовою оригіналу, так і в мові перекладу може допомогти попередити виникнення невідповідностей при перекладі. Вибір того чи іншого виду перекладу залежить від особливостей фразеологічних одиниць, які перекладач повинен розпізнати і зуміти передати їх значення, яскравість і виразність. Так як фразеологічні одиниці широко використовуються в літературі всіх стилів, то грамотний перекладач не повинен допускати неточностей у перекладі того чи іншого фразеологізму.

Для досягнення максимальної адекватності при перекладі фразеологізмів з англійської та німецької мов на українську перекладач повинен вміти

скористатися різними видами перекладу. Фразеологічний переклад передбачає використання в тексті перекладу стійких одиниць різного ступеня близькості між одиницею іноземної мови і відповідної одиницею перекладної мови - від повного і абсолютного еквівалента до приблизного фразеологічного відповідності.

ВИСНОВКИ

У ході виконання дослідження були виконані наступні завдання:

1. Визначено статус фразеологічної одиниці у визначенні сучасних лінгвістів;

Було виявлено, що фразеологія – галузь мовознавства, що тісно пов’язана з лексикологією і основною одиницею дослідження є словосполучення. Вона вивчає словосполучення як цілісну семантичну сполуку, номінативне значення якого може кардинально відрізнятися від значення окремих, утворюючих його слів. Об’єктом фразеології є фразеологічна одиниця, яка являє собою сполучення слів зі стійким семантичним значенням. Предметом фразеології виступає вивчення функціонування фразеологічних одиниць, їх структура, утворення та походження.

2. Вивчено поняття фразеологічної одиниці та визначено її функції;

Було визначено, що загальноприйнятого формулювання терміну “фразеологізм” або “фразеологічна одиниця” не існує, а вже існуючі визначення різняться за змістом, об’ємом та самим стилем формулювання. Але, справедливим буде зауваження, що, в цілому, найголовніший аспект будь-якого визначення – його суть, залишається більш-менш сталим.

Фразеологічна одиниця представляє собою стійке словосполучення, сукупність зв’язних між собою слів. Стійкість таких словосполучень підтримується спільним семантичним значенням. Тобто, у фразеологічній одиниці слова, які її утворюють, втрачають свою власну семантику і в сукупності формулюють спільне семантичне значення всього фразеологізму в цілому – утворюється цілісна семантична сполука, мовний знак, який розглядається як цілісна мовна одиниця.

Узагальнене поняття фразеологічної одиниці буде звучати наступним чином: це стійке словосполучення, об’єднане спільним набутим семантичним значенням, ґрунтованим на основі впливу емоційно-експресивних чинників, яке

представляє собою окремий мовний знак та розглядається як цілісна лексична одиниця.

3. Аналіз соціокультурних особливостей фразеологічних одиниць дав наступні результати: саме в мові втілюється історична пам'ять народу, відображається його культурний і мовний досвід, дослідження на перетині лінгвістики та культури за допомогою фразеології допомагають уявити духовні цінності окремих етносів, які формувалися протягом тисячоліть; фразеологія – це відбиток картин реальності, у якій містяться фрагменти культури, історії, етнографії, психології, світогляду, релігії, менталітету, відтворюється національний характер народу, це своєрідний зразок ретельного та пильного кодування його духовної культури; фразеологізмам притаманна неповторність, своєрідність внутрішньої формою. Вони становлять собою складний феномен, який зображує не лише лінгвістичну складову, як от лексико-семантичну і граматичну систему конкретної мови, але і етно-національний та історично обумовлений характер народу: життя нації, особливості національного характеру, духовного складу, культури, своєрідність етнічного побуту, традицій і звичаїв, історичного розвитку народу. Образність є важливою для з'ясування мовної картини світу і її бачення народом, який розмовляє тією чи іншою мовою. Несучи номінативну функцію, фразеологічна одиниця номінує процес, об'єкт чи явище за допомогою мовного знака, кінцевим результатом якого є мовна картина світу.

4. Стосовно аналізу засобів перекладу англійських та німецьких фразеологічних одиниць українською мовою. Було виявлено, що серед усіх можливих способів перекладу фразеологічних одиниць найпоширенішими є два основних – фразеологічний та нефразеологічний. Для адекватного перекладу фразеологічної одиниці перекладачеві необхідно враховувати і, по можливості, повністю передати всі її компоненти, а саме: образний, наочний, емоційний, стилістичний і національно-етнічний компоненти.

5. З'ясовано подібні та відмінні риси у перекладі англійських та німецьких фразеологічних одиниць українською мовою: що стосується найбільш адекватних способів перекладу фразеологізмів англійської мови та німецької, то вони підлягають загальним правилам перекладу ФО. Оптимальним варіантом є переклад фразеологізму повним еквівалентом, оскільки фразеологізми англійської та німецької мов співпадають часто лексично і структурно.

Цей факт можна пояснити результатом тісної взаємодії двох мов, що належать до однієї сім'ї, та широким запозиченням англійських фразеологічних одиниць німецькою мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авербух К.Я. Лексические и фразеологические аспекты перевода : учебное пособие. / К.Я. Авербух– М. : Издательский центр “Академия”, 2009. – 176 с.
2. Англо-український фразеологічний словник / К. Т. Баранцев. – К. : Т-во “Знання”, 2005. – 1056 с.
3. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н.Амосова. – Москва : Высшая школа, 1898. – 263 с.
4. Архангельский В.Л. Устойчивые фразы в современном русском языке / В.Л. Архангельский. – Ростов-на-Дону, 1964. – 193 с.
5. Арнольд И. В. Стилистика : Современный английский язык : учебник для вузов / И. В. Арнольд. – 5-е изд., испр. и доп. – М. : Флинта : Наука, 2002 – 384 с.
6. Арсентьева Е.Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц стилистически ориентированных на человека в русском и английских языках и вопросы создания русско-английского фразеологического словаря / Е.Ф. Арсентьева // Вопросы языкознания. – Казань, 1993. –329 с.
7. Артемова А. В. Эмотивно-оценочная объективация концепта “женщина” в семантике ФЕ (на материале английской и русской фразеологии) : автореф. дисс. ...канд. филол. наук: 10.02.04 / А.В. Артемова. – Пятигорск, 2000. – 178с.
8. Балахтар В.В. Адекватність та еквівалентність перекладу / К.С. Балахтар. – “Спецпроект : аналіз наукових досліджень” : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. – Київ : 2011. – С. 28–33.
9. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли [пер. с фр. К. А. Долинина] / [под ред. Е. Г. Эткинда]. – 2-е изд., стер. – М. : Едиториал УРСС, 2001. – 393 с.
10. Баран Я. Теоретичні основи фразеології : навчальний посібник / Я. Баран, М. Зимомря– Ужгород : Ужгородський державний університет, 1999.– 176 с.

11. Баран Я. А. Фразеологія : знакові величини [навчальний посібник для студентів факультетів іноземних мов]. / Я. А. Баран, М. І. Зимомря, О. М. Білоус. – Вінниця : Нова Книга, 2008. – 256 с.
12. Бархударов Л.С. Язык и перевод / Л.С. Бархударов – М. : Высшая школа, 1975. – 235 с.
13. Беляевская Е.Г. Концептуальный анализ: модифицированная версия методов структурной лингвистики? / Е.Г. Беляевская // Концептуальный анализ языка : современные направления исследования : сб. науч. трудов. – М. : – Калуга, 2007. – С. 60–69.
14. Белянин В.П. Введение в психолингвистику : учеб. пособие / В.П. Белянин; Московский гос. лингвистический ун-т. – 2. изд., испр. и доп. – М. : ЧеРо, 2001.– 128с
15. Бондалетов В.Д. Человек в компьютерной лексике // Русские народные говоры : история и современность. Материалы Всероссийской научно-практической конференции, посвящённой 50-летию диалектологической работы в Арзамасском государственном педагогическом институте. / В.Д. Бондалетов, Н.К. Ерёмина, А.В. Кабанов. / [отв. ред. Л. А. Климкова; АГПИ им. А.П. Гайдара] – Арзамас: АГПИ, 2005. – С. 38 – 41. (Арзамас 6 – 8 октября 2005 г.)
16. Борзих О.О. Роль перевода у процесі міжкультурного спілкування / О.О. Борзих, І.С. Гук // Філологічні науки. – 2014. – Книга 3. – С. 31
17. Брандес М.П. Предпереводческий анализ текста: учеб. пособие. / М.П. Брандес, В. И. Провоторов. – 3-е изд., стереотип. – М. : НВИ – Тезаурус, 2001. – 224 с.
18. Бритова С. В. Русские пиджины / С. В. Бритова, Е. В. Перехвальская–Москва, 2008. – С.135 – 139
19. Булаховский Л.А. Курс русского литературного языка [Текст] / Л.А. Булаховский, 1952. – 276 с (Т.І.)

20. Вендина Т.И. Введение в языкознание. / Т.И. Вендина– Москва : Высшая школа, 2001. – 288 с.
21. Виноградов В.В. Основные понятия русской фразеологии как лингвистической дисциплины [Текст] / В.В. Виноградов. – Труды Юбилейной сессии ЛГУ, 1819 – 1944). – Ленинград, 1946. – 190 с.
22. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Высш. шк., 1986. – 285 с.
23. Галинська О.М. Фразеологізми як знаки культурної інформації [Текст] / О.М. Галинська // Проблеми зіставної семантики : збірник наукових статей. – Вип. 10 / відп. ред. Корольова А. В. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2011.– Ч. 2. – С. 72 – 76.
24. Ганиева Ф.Ф. Фразеологические единицы как объект исследования в трудах отечественных исследователей // Ганиева Ф.Ф. – *Lingua mobilis.* : 2014. – № 51 (5). – С. 112 – 116.
25. Гашева Л. П. Фразеологизмы признака как номинации характеристики человека (на материале СМИ) / Л.П. Гашева, Т.Е. Помыкалова. – Вестник Челябинского государственного университета. Серия «Филология. Искусствоведение». – 2013. – № 21 (312). – С. 135 – 137.
26. Герасимова О.А. Формування та реалізація державної політики України у сфері книговидання: мовні аспекти: дис. ...канд. наук з держ. упр. спец. 25.00.02 “Механізми державного управління”. / О.А. Герасимова– Харків, 2012. – 253 с.
27. Гречина Л.Б. Переклад і його роль в контексті розвитку цивілізації / Л.Б. Гречина // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка . – 2013. – Вип. 2. – С. 162 – 165.
28. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию / В. Гумбольдт. – М. : Прогресс, 2000. – 400 с.
29. Денисенко С.Н. Фразообразование в немецком языке. / С.Н. Денисенко – Львов, 1988. – 301 с.

30. Добровольский Д.О. К проблеме фразеологических универсалий. / Д.О. Добровольский – Филологические науки. Москва, 1991. – №2. – С. 95– 103.
31. Ефимов А.И. Стилистика художественной речи. / А.И. Ефимов– М., 1961. – С.279.
32. Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. / Т.Ф. Ефремова– М. : Русский язык, 2000. – 1233с.
33. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика : нариси : навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / В.В. Жайворонок; НАН України; Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні ; Уманський держ. педагогічний ун-т ім. Павла Тичини. – К. : Довіра, 2007. – 262 с.
34. Жуков В.П. Русская фразеология / В.П. Жуков. – М. : Высшая школа, 2006. – 408 с.
35. Жуков В.П. Словарь русских пословиц и поговорок. / [под ред. В. П. Жукова]. – М. : Рус. яз., 2000. – 544 с. (7-е изд. стереотип.).
36. Зыкова И.В. Культура как информационная система: духовное, ментальное, материально-знаковое. / Зыкова И.В. – М. : Либроком, 2011. – 342 с.
37. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р.П. Зорівчак. – Л. : Вища шк., 1983. – 156 с.
38. Искоз А.М. Лексикология немецкого языка: для студентов педагогических институтов и факультетов иностранных языков. / А.М. Искоз, А. Ф. Ленкова – Л. : Учпедгиз, 1960. – 260 с.
39. Казанцев А.И Фразеологизмы в рекламных текстах Челябинских СМИ Вестник Челябинского государственного университета. / Филология. Искусствоведение / Казанцев А.И. – Челябинск, 2009. – № 43 (181). – вып. 39. С. 69–72.
40. Калашников А.В. Лингвист Юджин Найда / А.В. Калашников. – С. 121 – 129.

41. Кияк Т.Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова) / Т.Р. Кияк, А.М. Науменко, О.Д. Огуй – Вінниця : Нова Книга, 2006. – 592 с.
42. Кожуховська Л. Системні класифікації фразеологічних одиниць в україністиці [Текст] / Л. Кожуховська // Мовознавчі студії. Випуск 2 : Фразеологізм і слово у тексті і словнику (За матеріалами Всеукраїнської наукової конференції на пошану 75-річчя від дня народження професора Мар'яна Демського) / упорядники : К. Іваночко, О. Кушлик, П. Мацьків, М. Стецик, М. Яким, Я. Єрмоленко, Л. Баранська. – Дрогобич : Посвіт, 2010. – С.176 – 181
43. Коваль В.И. Языковая картина мира и ее отражение в славянской этнофразеологии [Текст] / В.И. Коваль // Славянская фразеология в синхронии и диахронии : сб. науч. статей. / М-во образования РБ, Гомельский гос. ун-т им. Ф. Скорины / редкол. : В. И Коваль (отв. ред.). – вып. 1. – Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2011. – С. 29 – 32.
44. Ковганюк С.П. Практика перекладу : з досвіду перекладача. / С.П. Ковганюк– К. : Дніпро, 1968. – 276 с.
45. Комиссаров В.Н. Современное переводоведение : курс лекций / В.Н. Комиссаров. – М. : ЭТС. – 2000. – 192 с.
46. Кривенко Б.В. Фразеология и газетная речь. / Б. В. Кривенко // Русская речь. – 1993. – № 3. – С. 44.
47. Кунин А.В. Теория фразеологии Шарля Балли / А.В. Кунин– Москва, 1966. – С. 167 (Иностр. яз. в шк. №3.)
48. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. / А.В. Кунин– М. : Высш. шк., 1986. – 396 с.
49. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка / А.В. Кунин. – М. : Международные отношения, 1996. – 354 с.
50. Кунин А.В. Англо-російський фразеологічний словник. / А.В. Кунин– М. : Російська мова, 1999. – 455с.

51. Левченко О.П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект : монографія. / Левченко О. П. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2005. – 217с.
52. Леонидова М.А. Проблемы структурно-семантической типологии болгарских и русских фразеологизмов. / М.А. Леонидова. – М. : Советская энциклопедия, 1986. – С. 235 – 242.
53. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В.Н. Ярцева. – . – М. : Большая рос. энцикл., 2002. – 709 с. – (Терминол. указ.: с. 627 – 650. – Указ. языков мира : с. 651 – 660. – Аннот. имен. указ. : с. 684 – 707. 2-е изд., доп.)
54. Литвин І.М. Перекладознавство : науковий посібник. – Черкаси : Видавництво Ю.А. Чабаненко, 2013. – 288 с.
55. Лотман Ю.М. Культура и взрыв. / Лотман Ю. М. – С.-Петербург : «Искусство – СПб», 2000. – С. 137
56. Маслова В.А. Культурно-национальная специфика русской фразеологии [Текст] / В.А.Маслова // Культурные смыслы во фразеологизмах и дискурсивных практиках. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – С.69 – 76.
57. Маслова В.А. Лингвокультурология : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений. / В.А. Маслова– М. : Академия, 2001. – 208 с.
58. Мокиенко В.М. Славянская фразеология : учеб. пособие для вузов по спец. “Рус. яз. и лит.”. / В. М. Мокиенко / 2-е изд., испр. и доп.– М. : Высш. шк., 1989. – 287с.
59. Немецко-русский словарь разговорной лексики : свыше 12000 слов. / [под ред. В. Д. Девкина]. – М., 1994. – 768 с.
60. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений. / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. — М. : ООО “А ТЕМП”, 2006. – 944 с. [4-е изд., доп.].

61. Помыкалова Т.Е. Семантико-типологический аспект фразеологического признака в русском языке : автореф. дис. ... д-ра филол. н. / Т.Е. Помыкалова, Волгогр. гос. пед. ун-т. – Волгоград : 2006. – 41 с.
62. Попов Р.Н. Методы исследования фразеологического состава языка : учеб. пособие / Р.Н. Попов. – Курск, 1976. – 86 с.
63. Реформатский А.А. Введение в языковедение. / А.А. Реформатский– М., 1967. – 357с.
64. Рублева О.Л. Лексикология современного русского языка : учеб. пособие / О.Л. Рублева. — Владивосток : ТИДОТ ДВГУ, 2004. — 257 с.
65. Руснак В.І. Зоосемічні фразеологічні одиниці як носії національно маркованої вторинної номінації [Текст] / В.І. Руснак // Наукові записки. Серія “Філологічна”. Острогоз : Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2011. – С. 329–336 (Вип. 19.).
66. Ройзензон Л.И. Лекции по общей и русской фразеологии. / Леонид Иванович Ройзензон. – Самарканд : Знание, 1973. – 220 с.
67. Розенталь Д.Э. Словарь-справочник лингвистических терминов. / Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова– изд. 2-е – М. : Просвещение, 1976. – 544 с.
68. Савицький В.М. Англійська фразеологія: Проблеми моделювання. / В.М. Савицький – Самара, 1993. – 213с.
69. Савченко Л.В. Феномен етнокодів духовної культури у фразеології української мови : етимологічний та етнолінгвістичний аспекти: монографія [Текст] / Любов Василівна Савченко. – Сімферополь : Доля, 2013. – 600 с.
70. Семигінівська Т.Г. Вплив глобалізації на мову як аспект культури суспільства / Т.Г. Семигінівська // Вісник СумДУ. Серія : Філологія, 2007. – №1. – Т. 2. – С. 45–49
71. Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В. Білоноженко, І. Гнатюк]. – К. : Наукова думка, 2003. – 1096 с.
72. Смирницький А.І. Лекції з історії англійської мови. / А.І. Смирницький. – 3-є вид. – М. : Видавництво КДУ “Добросвіт”, 2006 р. – 236 с.

73. Смирнова Т.А. Соматический фразеологизм как компонент фразеологической картины мира в русском и украинском языках / Т.А. Смирнова // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия “Филология. Социальные коммуникации”, – 2011. – С. 508 – 512. (Т. 24 (63). – №4, ч. 1.).

74. Современный русский язык : учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности “Филология” / [сост. П.А. Лекант, Е.И. Диброва, Л. Л. Касаткин и др.] – М. : Дрофа, 2002. – 560 с.

75. Солодуб Ю.П. Роль словесного комплекса прототипа в реализации коннотативных возможностей фразеологизма. / Ю.П. Солодуб – Филологические науки №1.– 1996. – С. 67 – 79.

76. Сучасна українська літературна мова : Лексика і фразеологія [Текст] / [за заг. ред. акад. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1969. – 438 с.

77. Тагиев М.Т. Глагольная фразеология в современном русском языке. / М.Т. Тагиев– Баку. 1966. – 267 с.

78. Теля В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. / В.Н. Теля. – М. : Шк. “Языки рус. культуры”, 1996. – 288 с.

79. Теля В.Н. Метафора як модель сенсу виробництва та її експресивно-оцінна функція. // Метафора в мові та тексті. / В.Н. Теля– М. : Наука, 1988. – 243с.

80. Теля В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц [Текст] / В.Н. Теля. – М. : Наука, 1986. – 141 с.

81. Тер-Минасова С.Г. Словосочетание в научно-лингвистическом и дидактическом аспектах. / С.Г. Тер-Минасова. – изд. 2-е, стереотипное. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 144 с.

82. Ужченко В. Д. Українська фразеологія. / В.Д. Ужченко, Л.Г. Авксентьев. – Харків : Основа, 1990. – 166 с.

83. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови [Текст] : навч. посібник / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
84. Удовиченко Г. М. Словник українських ідіом / [уклад. Г.М. Удовиченко]. – К. : Рад. письменник, 1968. – 461 с
85. Фразеологический словарь русского языка / [под ред. А. И. Молоткова]. — М. : Советская энциклопедия, 1968. — 543 с.
86. Хома Н. Ономастичний простір в українських фразеологізмах (прислів'ях, приказках) [Текст] / Н. Хома. // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія / М-во освіти і науки, молоді та спорту України / редкол. : В. Г. Матвіїшин та ін. – Івано-Франківськ, 2011. – Вип. 29/31. – С.411-413.
87. Чабаненко В.А. Основи мовної експресії. / В.А. Чабаненко– К., 1984. – 166 с.
88. Чепасова А.М. Семантические и грамматические свойства фразеологизмов [Текст] : учеб. пособие к спецкурсу / А.М. Чепасова ; Челябинский гос. пед. ин-т. – Челябинск : ЧГПИ, 1983. – 93 с.
89. Чепасова А.М. Фразеология в контексте современных лингвистических исследований [Текст] : избранные труды: в 2 т. / А.М. Чепасова. – Челябинск : Изд-во Юж.-Урал. гос. гуман.-пед. ун-та, 2016. – 211 с. (Т. 2).
90. Чернышева И.И. Фразеолог.современного немецкого языка. / И.И. Чернышева– М. : Высшая школа, 1970. – 304с.
91. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. / Шанский Н. М. – К. : Либроком, 2010. – 274с.
92. Швейцер А.Д. Теория перевода (статус, проблемы, аспекты). / А.Д. Швейцер– М. : 1988. – 212 с.
93. Юздова Л.П. Адвербиальные качественные фразеологизмы как средство отражения русской языковой картины мира / Л.П. Юздова. – Вестник Челябинского государственного университета. Серия “Филология. Искусствоведение”. – 2009. – № 17 (155). – Вып. 32. – С. 119 – 123.

94. Яцьків М.Ю. Здобутки сучасної української фразеології у контексті новітніх парадигм лінгвістичних досліджень Міжнародний науковий вісник: збірник наукових статей за матеріалами XXVII Міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород – Будапешт, 26-29 листопада 2013 року / ред. кол. В. І. Смоланка (голова), І. В. Артёмов та ін. – Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 8(27). – С. 253-262.

95. Cowie, Anthony Introduction In Phraseology: Theory, Analysis, and Applications. / Cowie, Anthony (ed.). – US : Oxford University Press. – 1998. P 1–22.

96. Zyкова I.V. Phraseological Meaning as a Mechanism of Cultural Memory / Zyкова I.V. // Research on Phraseology Across Continents. – Poland : Publishing House of Bialystok University, 2013. – Vol. 2. – P. 422 – 441.

97. Англійські ідіоми / [Електронний ресурс]//Режим доступу: <http://www.native-english.ru/expressions>

98. Словник сленгу і ідіом / [Електронний ресурс]// Режим доступу: <http://audio-class.ru/slang/a-slang.html>

99. Фесенко О. П. Еще раз о фразеологизме (статья) [Електронний ресурс]/ О. П. Фесенко. // Режим доступу: <http://www.filologia.su/o-frazeologizme/>